

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Utsjokelainen koulupudokas

Saamelaisen elämäntavan ja kasvatuksen vaikutus koulupudokkuuteen

Mirka Halonen

Sosiaalialan opinnäytetyö
Yhteisö- ja perusturvatyö
Sosionomi (AMK)

KEMI 2012

Tekijä(t):	Mirka Halonen
Opinnäytetyön nimi:	Utsjokelainen koulupudokas – Saamelaisen elämäntavan ja kasvatuksen vaikutus koulupudokkuuteen
Sivuja (+liitteitä):	51 + 6 liitettä
Opinnäytetyön kuvaus:	<p>Opinnäytetyössäni käsittelen utsjokelaisten nuorten koulupudokkuutta ja erityisesti toisen asteen opintonsa keskeyttäneitä nuoria. Työni tarkoituksena on selvittää, voiko saamelaisella kasvatustavalla olla yhteyttä koulupudokkuuteen ja peilata alttiutta syrjäytymiseen kulttuuritaustan perusteella.</p>
Teoreettinen ja käsitteellinen esittely:	<p>Teoriaosassa käsittelen saamelaisuutta; kieltä, kulttuuria ja saamelaista kasvatustapaa sekä kuvailen Utsjokea asuinympäristönä nuorelle. Nostan esille koulupudokkuuden ilmiönä suomalaisessa yhteiskunnassa ja siihen voimakkaasti liittyvän syrjäytymisen.</p>
Metodologinen esittely:	<p>Opinnäytetyöni on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Aineiston olen kerännyt Webropolissa olleen kyselylomakkeen kautta, johon vastattiin anonymisti. Kysymykset olivat pääasiassa monivalintakysymyksiä, muutama sai vastata avoimesti. Vastauksia tuli 24 kappaletta. Tutkimusta tukemaan tein aiheesta tutkimushaastattelun Utsjoen kunnan viranomaiselle.</p>
Keskeiset tutkimustulokset:	<p>Koulupudokkuus koetaan ongelmaksi erityisesti yhteiskunnan tasolla, koska ammatillisen tutkinnon saaminen turvaisi nuoren tulevaisuutta, se voi myös ehkäistä työttömyyttä ja sen mukana tuomaa syrjäytymistä. Tutkimustulosten perusteella utsjokelaiset nuoret keskeyttävät opintonsa sopeutumisvaikeuksien vuoksi ja toivovat enemmän tukea opintojensa jatkamiseen, sekä joustavampia opiskelumuotoja.</p>
Johtopäätökset:	<p>Saamelaiskulttuuri on vahvasti läsnä nuorten elämässä niin kotona kuin koulussakin. Sopeutuminen ammatillisen oppilaitoksen tiukkoihin raameihin tuottaa vaikeuksia utsjokelaiselle nuorelle. Pitkät välimatkat opiskelupaikkakunnalta kotipaikkakunnalle hankaloittavat muun muassa perinteisten elinkeinojen harjoittamista tai sosiaalista kanssakäymistä perheen ja ystävien kanssa. Jotta mahdollisimman moni utsjokelainen nuori suorittaisi ammatillisen tutkinnon, opiskelun monimuotoisuutta ja joustavuutta tulisi kehittää sekä löytää uusia tapoja tukea opiskelemaan lähteviä nuoria.</p>
Asiasanat:	Saamelaisuus, kotikasvatus, koulupudokkaat, syrjäytyminen, Utsjoki

Author(s): Mirka Halonen

Title: School drop outs in the municipality of Utsjoki

Pages (+appendixes): 51 + 6 attachments

Thesis description:

This bachelor's thesis is about the young school drop-outs in the municipality of Utsjoki and especially those who drop out from vocational school. The goal with this study is to find out if the Sámi upbringing has something to do with the school drop-out problem. One of the aims of this study is to compare the vulnerability to exclusion of Sámi and Finnish youth based on the cultural background.

Theoretical summary:

In the theoretical part I will deal with about the Sámi culture, language and the Sámi way of upbringing. I will also describe the Municipality of Utsjoki as a place to live for the youth. I will bring up dropping out of school as a phenomenon in the Finnish society and exclusion which are strongly connected to each other.

Methodological summary:

My thesis is a quantitative study. The data was collected anonymously using a questionnaire in Webropol with mostly multiple-choice questions but also with a few open questions. Twenty-four questionnaires were returned. To support the study I made a research interview to a local authority in the municipality of Utsjoki.

Main results:

Dropping out of school is mainly a problem for the society, because getting an education would secure young person's future and prevent unemployment and exclusion. Based on the research, the youth in the municipality of Utsjoki drop out from vocational studies because they do not adjust to the new environment and they hope to get more support for their studies and flexibility in the ways of studying.

Conclusions:

Sámi culture is strongly present in the lives of the youth in Utsjoki municipality both at home and in school. Adjusting to the strict rules of the school is challenging for youth from Utsjoki. Long distances from school to home place make it difficult to practice traditional livelihoods or to maintain social networks to the family and friends. To make it possible to ensure education for as many young as possible in Utsjoki, the flexibility in the ways of studying should be improved and find new ways of supporting those who leave home to get an education.

Key words: Sámi, upbringing, school drop-outs, exclusion, Utsjoki

Bargi(t):	Mirka Halonen
Barggu namma:	Ohcejohkalaččaid skuvlabálgás ravgan – Sápmelaš eallinvuogi ja bajásgeassinvuogi váikkuhus skuvlabálgás ravgamii
Siiddut (+mildosat):	51 + 6 mildosa
<p>Fáttá čilgehus:</p> <p>Loahppabarggustan gieđahalan ohcejohkalaš nuoraid skuvlabálgás ravgama ja erenoamážit nuoraid, geat leat gaskkalduhttan oahpuid nuppi dási skuvllaid oahpahusas. Barggu dárkkuhussan lea čielggadit dan, sáhttago sápmelaš bajásgeassinvuogis leat oktavuoha skuvlabálgás ravgamii ja gavdnat sivaidd nuoraid soddjilvuoda eret duvdašuvvamii kultuvrralaš duogáža dihte.</p> <p>Teorehtalaš ja doahpagiid čilgen:</p> <p>Teorehtalaš oasis gieđahalan sápmelašvuoda; giela, kultuvra ja sápmelaš bajásgeassinvuogi ja govven dan, makkár biras Ohcejohka lea nuoraide bajásšaddat. Buvttán ovdan skuvlabálgás ravgama ihtagin (fenomenan) suomelaš servodagas ja eret duvdašuvvama ihtaga, mii nannosit laktása dasa.</p> <p>Metodologalaš čilgen:</p> <p>Mu loahppabargu lea kvantitatiivalaš dutkamuš. Lean čoaggán dutkanmateriála Webropol jearahallanskovi bokte, masa vástiduvvo anonyman. Váldeoassi gažaldagain ledje válljengažaldagat, muhto fárus ledje moadde gažaldaga, maidda sáhtii vástidit čálalaččat. Jearahallamii vástidedje 24 olbmo. Dutkamuša doarjagin čađahin dutkanjearahallama ovttá Ohcejoga giedda virgeolbmui.</p> <p>Guovddáš dutkanbohtosat:</p> <p>Skuvlabálgás ravgan lea stuorámuš čuolbma servodaga dásis danin, go ámmátdutkosa oažžun dorvvasta nuora boahttevuoda, ja dat sáhtta maid eastadit bargguhisvuoda ja sáhtta mielddisbuktit eret duvdašuvvama. Dutkanbohtosiid vuodul ohcejohkalaš nuorat gaskkalduhttet nuppi dási oahpuid vuogáiduvvanválttisvuodaid dihtii ja sii sávvet eambo doarjaga oahpuid joatkimii ja eanet geabbilis stuđerenvugiid.</p> <p>Jurddabohtosat:</p> <p>Sámi kultuvra lea nana oassi nuoraid eallimis nu ruovttus go skuvllasge. Ámmátskuvlálágádusa čavga njuolggadusaide vuogáiduvvan dagaha váttisvuodaid ohcejohkalaš nuoraide. Guhkes gaska ruovttu ja skuvlabáikki gaskkas dahká váttisin leat árbevirolaš ealáhusain fárus dahje doalahit sosiálalaš oktavuodaid bearrašii ja ustibiidda. Sihkarastin dihte nu mángga ohcejohkalaš nuora ámmátdutkosa čađaheami go vejolaš, galggašii stuđeremii gávdnat mánggabealat ja geabbilis ovddidančovdosii ja maid ođđa vugiid doarjut nuoraid, go vulget skuvlabálgái gazzat oahpu.</p>	
Áššesánit: Sápmelaš, ruovttu bajásgeassin, skuvlabálgás ravgan, eret duvdašuvvan, Ohcejohka	

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

ČOAHKKÁIGEASSU

1.	JOHDANTO	6
2.	TEOREETTISMETODOLOGISET VALINNAT	8
3.	MITÄ SAAMELAISUUS ON?	10
3.1.	Saamelaisenemmistöinen Utsjoki	12
3.2.	Opiskelumahdollisuudet Utsjoella	12
3.3.	Utsjoen nuorisotyö	14
4.	SAAMELAINEN KASVATUSTAPA	16
5.	KOULUPUDOKKAAT	19
5.1.	Koulupudokkuuden määrittelyä	19
5.2.	Koulupudokkuuden taustalla olevia tekijöitä	22
5.3.	Koulutuksen haasteita	25
5.4.	Kulttuuriset haasteet opinnoissa	27
5.5.	Syrjäytymisen määritelmä	31
5.6.	Nuorten syrjäytymisvaara	32
6.	TUTKIMUSTULOKSET	34
7.	YHTEENVETO JA POHDINTA	43
	LÄHTEET	48

LIITE Kyselylomake

1. JOHDANTO

Kun aloin pohtimaan oman opinnäytetyöni aihetta, oli selvää, että se liittyisi jotenkin saamelaisiin ja saamelaiskulttuuriin, koska olen itse saamelainen ja pidän tärkeänä tutkia omaan kulttuuriin liittyviä asioita. Aihe alkoi rajautua kun kyselin saamelaisalueen kuntien toimijoilta tutkimustarpeita ja lopulta aihe rajautui Utsjoen kuntaan ja siellä koulunsa keskeyttävien nuorten problematiikkaan. SamiSoster ry kiinnostui myös aiheestani ja olen tehnyt yhteistyötä erityisesti yhdistyksen Balddas-hankkeen työntekijöiden kanssa.

Opinnäytetyössäni haluan löytää vastauksia siihen, mistä utsjokelaisten nuorten koulupudokkuus johtuu ja mitkä ovat sen tuomat haasteet yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Näitä kysymyksiä lähdän selvittämään laatimani kyselyn kautta, koska aiempaa tutkimusta aiheesta ei löydy. Teorian avulla määrittelen koulupudokkuus termin sekä kerron mitä taustatekijöitä ja tulevaisuuden haasteita koulupudokkuus voi nuorelle itselleen aiheuttaa. Toisaalta haluan tuoda kulttuurista näkökulmaa tähän työhön ja kerron saamelaisista kasvatustavoista ja niihin liittyvistä arvoista. Peilaan työssäni saamelaisen nuoren lähtökohtia

Saamelaisnuorten lähtiessä opiskelemaan kauas kotiseudultaan, heidän odotetaan sopeutuvan joukkoon kuten muutkin suomalaisnuoret. Nuoruus itsessään on haastavaa aikaa jolloin nuori hakee omaa identiteettiään ja paikkaansa yhteiskunnassa, mutta saamelaisnuorella on haasteena lisäksi uuden kulttuurin ja sen normien oppiminen. Tämä opinnäytetyö kertoo yhden puolen utsjokelaisten koulupudokkuudesta, sekä saamelaisnuorten haasteista toisen asteen opintoihin lähdetessä. Se antaa myös toisenlaisen näkökulman utsjokelaisten koulupudokkuuden taustoihin, jotka eivät kaikki ole negatiivisia.

Kuva 1. Nuori on tienhaarassa peruskoulun jälkeen.

Teorian ja tutkimukseni avulla haen ratkaisumalleja siihen, kuinka voitaisiin edistää ja tukea utsjokelaisten nuorten opiskelumahdollisuuksia sopeutumista vieraalle paikkakunnalle.

2. TEOREETTISMETODOLOGISET VALINNAT

Opinnäytetyöni pääasiallinen tavoite oli tutkia koulupudokkuutta Utsjoen kunnassa ja hakea syitä sen laajaan esiintyvyyteen. Tässä työssä keskityn pääasiassa toisen asteen koulutuksen keskeyttäneisiin nuoriin. Tutkimusotteena on käytetty kvantitatiivista, eli määrällistä tutkimusta. Määrällisen tutkimuksen tavoitteena on teorian hyödyntäminen tutkittavien asioiden mittaamisessa, sekä erojen löytämisessä. (Vilka 2007, 18). Kyselyn avulla voidaan kerätä aineistoa, kun havaintoyksikkönä ovat henkilön mielipiteet, käyttäytyminen, ominaisuudet tai asenteet. Vastaaja lukee ja vastaa kysymykseen itse ja kyselyn kaikki kysymykset on vakioitu samaan järjestykseen ja samaan tapaan. Kysely on hyvä tapa kerätä aineistoa silloin, kun tutkittavat ovat hajallaan ja he ovat hajallaan, myös henkilökohtaisten asioiden tutkimisessa käytetään kyselyä. Ongelmana kyselyssä on se, että vastaukset palautuvat hitaasti ja tutkija voi joutua tekemään uusintakyselyn. (Vilka 2007, 28.)

Tutkimuksen kohdejoukkona ovat 15-29-vuotiaat Utsjoelta kotoisin olevat tai Utsjoella asuvat koulupudokkaat. Tilastokeskuksen mukaan Utsjoen kunnassa asui 174 nuorta vuonna 2010, iältään 15-29vuotta eli noin 13,4 prosenttia kunnan asukkaista (Tilastokeskus, haettu 4.3.2012).

Tutkimuskysymykset:

Mistä johtuu utsjokelaisten koulupudokkuus?

Kuinka saamelainen kasvatustapa vaikuttaa utsjokelaisten nuorten sopeutumiseen toisen asteen opintoihin?

Laadin kyselyn (Liite) utsjokelaisille nuorille, jotka olivat keskeyttäneet toisen asteen opintonsa. Kysymykset laadin yhdessä opinnäytteen tilaajan SámiSoster ry:n edustajien kanssa. Kysymysten laadinnassa oli mietittävä tarkkaan niiden tarkoituksenmukaisuutta sekä sitä että ne vastaisivat tutkimuskysymyksiin. Alkuperäinen suunnitelma kyselyiden

jakamiseen kohderyhmälle oli työ- ja elinkeinokeskuksen (TE-keskus) avulla ja sainkin työ- ja elinkeinoministeriöstä tutkimusluvan hakea tietoja heidän tietokannoistaan opinnäytteeni kyselyä varten. Selvisi kuitenkin, että heillä ei ollut tarvitsemiani tietoja. Lopulta päädyin laittamaan viestin ja linkin Webropolin kyselylomakkeeseen sähköpostitse eri tahoille ja yksityishenkilöille eteenpäin jaettavaksi. Lisäksi laitoin saman viestin ja linkin Facebookiin eri ryhmien seinille, josta voisin tavoittaa Utsjoella asuvia ja jo pois muuttaneita nuoria. Webropol on internetissä toimiva tiedonkeruu sivusto, jonne käyttäjät voivat luoda kyselyitä omien tarpeidensa mukaisesti (Webropol, haettu 15.4.2012).

Kirjallisuutta olen hankkinut omista paikallis-, oppilaitos- ja yliopistonkirjastoista. Myös internetistä oli mahdollista ladata monia kirjoja luettavaksi. Saamelaisuuteen ja saamelaistutkimukseen liittyviä kirjoja oli haastavaa löytää, joten tilasin kirjoja Norjan Karasjoella sijaitsevasta erikoiskirjastosta. Norjan Saamelaiskäräjien yhteydessä toimiva Saamelaisten erikoiskirjasto on kattava, 35 000 kirjan kokoelma saamenkielisiä ja saamelaisista kertovia kirjoja (Store norske leksikon, haettu 15.4.2012). Käyttämäni kirjallisuus on ollut suomen-, saamen-, norjan- ja englanninkielistä. Osittain olen käyttänyt lähteenä omasta kulttuuriperimästäni tulevaa tietoa. Teoriaa ja tutkimusta tukemaan tein teemahaastattelun Utsjoen kunnan viranomaiselle. Viranomaisen nimeä ja asemaa ei julkaista salassapitosäännösten vuoksi.

3. MITÄ SAAMELAISUUS ON?

Kulttuuria kuvataan jäävuoreksi. Jäävuoresta näkyy vain osa, samoin kuin kulttuuristakin. Näkyvään osaan kuuluu kieli, ruoka, vaatetus ja käytöstavat. Pinnan alle näkymättömiin jäävät viestintätyyli, arvot, normit, uskomukset ja asenteet. Eli kulttuuri on paljon muutakin kuin se, mitä päällepäin näkyy. (Salo-Lee 1996, 8.) Kulttuuri on asioita, jota ihmiset ja kansat ovat oppineet tekemään, uskomaan ja arvostamaan oman historiansa aikana. Kulttuuri on tapa ajatella, tuntea ja reagoida, se opitaan ja siirretään sukupolvelta toiselle, se on elämäntapa joka opitaan. Perinteiset arvot, ajatukset ja mielipiteet ovat olennaisin osa kulttuuria. Kulttuuri on yhtä merkityksellinen ihmisyyhteisölle kuin persoonallisuus yksilölle. (Alitolppa-Niitamo 1993, 18-20.)

Saamelaisia asuu neljässä eri maassa (Suomi, Norja, Ruotsi ja Venäjä). Suomen saamelaisalueeseen kuuluu Utsjoen, Inarin ja Enontekiön kunnat sekä Lapin paliskunnan alue Sodankylän kunnassa, joka ulottuu etelässä Vuotsoon saakka. Saamelaisia asuu Suomessa noin 9000 henkeä. Heistä yli 60 prosenttia asuu saamelaisalueen ulkopuolella. Saamelaiseksi määritellään henkilö, joka itse tai vähintään yksi vanhempi tai isovanhempi on oppinut saamen ensimmäisenä kielenään ja joka pitää itseään saamelaisena. Suomen saamelaiset ovat saaneet aseman perustuslaissa ja sen myötä heillä on oikeus edistää ja ylläpitää omaa kieltä, kulttuuria ja siihen kuuluvia elinkeinoja. Saamenkielen käyttöön on olemassa oma laki. Vuodesta 1996 saamelaisilla on ollut omaa kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto kotiseutualueellaan, tätä tehtävää hoitaa Saamelaiskäräjät, jonka edustajat valitaan vaaleilla. Äänioikeutettuja ovat saamelaiset, jotka on merkitty Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. (Saamelaiskäräjät, haettu 31.3.2012.)

Poronhoito on yksi saamelaisten perinteisistä elinkeinoista. Poronhoidossa eletään luonnon ehdoilla. Jokaisella vuodenajalla on oma tehtävänsä poroja paimennettaessa. Alkukesästä aloitetaan porojen kokoaminen kesäaitaan sekä luetaan ja merkitään vasoja. Syksyllä porot kootaan taas erotuksia varten. Porot luetaan ja osa urosporoista kuohitaan. Osa laitetaan teurastettavaksi. Talvella poroja paimennetaan, pääasiassa

petoeläimiltä suojaamiseksi, niitä myös ruokitaan erityisesti vaikeissa lumiolosuhteissa. (Paliskunnat, haettu 2.4.2012.) Poronhoidossa on oma terminologiansa, joka on tunnettava. Poroon liittyviä termejä on yli tuhat, joilla kuvaillaan muun muassa poron ikää ja sukupuolta. (Näkkäläjärvi 2007, 40-43.)

Tehokkaan metsästyksen edellytyksenä on ollut luontoon liittyvän terminologian tarkkaa tuntemusta ja hallintaa sekä soveltamista. Metsästämisellä saatiin merkittävä osa elannosta. Peruselinkeinoihin on kuulunut myös keräily. Keräilyllä tarkoitetaan luonnonantimien keräilyä, esimerkiksi marjoja ja kasveja. Ympärivuotisen elannon perinteisistä elinkeinoista saa Suomen saamelaisalueella ainoastaan poronhoidolla.

Kuva 2. Poronhoito on saamelaisten perinteinen elinkeino.

Vuosisatojen ajan maatalous ja kalastus olivat merkittävimmät elinkeinon lähteet Utsjoella. Kesällä kalastamisella saatiin toimeentulo ja talven toimeentulon takasi maatalous. Tenon kalastuskulttuuri on syntynyt rajan molemmilla puolilla asuvien saamelaisten sekä luonnon ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Kalastus edellyttää

monien asioiden hallintaa kuten sääilmiöiden tulkintaa, pyyntiterminologian osaamista ja maiseman lukua jatkuvasti muuttuvassa vesistöissä. (Näkkäläjärvi 2007, 38-39.) Keväällä jäiden lähtiessä Tenolla kalastetaan vanhalla perinteisellä kalastusmuodolla, kulkutuksella. Kesällä puolestaan pyydetään kalaa uistellen tai heitellen virvelillä rannalta. Joillakin kalastajilla on patopaikka, jossa he voivat pitää verkkojaan. Läheisiltä järviltä kaloja pyydetään ympäri vuoden, onkien, verkoilla tai pilkkien.

3.1. Saamelaisenemmistöinen Utsjoki

Utsjoki, eli saameksi Ohcejohka on Suomen pohjoisin kunta ja ainoa kunta jossa yli puolet kunnan asukkaista puhuu saamea äidinkielenään. Asukkaita kunnassa on vajaa 1300. Pitkään kunnan ainoita asukkaita olivat saamelaiset, viime vuosisadan lopulle saakka, kunnes alkoi voimakas suomalaistuminen Utsjoella. Kunnan suurimpia kyläkeskittyymiä ovat Karigasniemi, Utsjoki ja Nuorgam, jotka sijaitsevat Tenojoen varrella. Teno on Suomen ja Norjan rajajoki. Utsjoen naapurikuntia Norjan puolella ovat Tana, Uuniemi ja Karasjoki, Suomen puolella Inari. Utsjokelaiset elättivät itsensä pitkään luontaiselinkeinoilla. Nykyään vain joka kymmenes työpaikka on alkutuotannossa ja pääosa työpaikoista on julkisella ja yksityisellä sektorilla. (Utsjoen kunta, haettu 31.3.2012.)

3.2. Opiskelumahdollisuudet Utsjoella

Utsjoella voi peruskoulun jälkeen opiskella Utsjoen saamelaislukiossa. Saamelaislukion aineopintoja voi osittain suorittaa saameksi, lisäksi saamenkieltä voi opiskella äidinkielenä tai vieraana kielenä. Muualta tulevat opiskelijat voivat asua koulun yhteydessä olevassa opiskelija-asuntolassa. Lukuvuonna 2011-2012 opiskelijoita saamelaislukiossa oli yhteensä 15. (Utsjoen kunta, haettu 31.3.2012.) Saamelaisalueen koulutuskeskuksella (SAKK) on tarjolla monipuolisesti erilaisten koulutus vaihtoehtoja

eri puolilla saamelaisaluetta, saamen käsitöistä poronhoitajaksi ja luonto-oppaaksi tai lähihoitajasta hotelli- ja ravintola-alalle. SAKK:n päätoimipiste sijaitsee Inarin kirkonkylällä. (Saamelaisalueen koulutuskeskus, haettu 31.3.2012.) Sodankylässä voi opiskella kaivosalaa, liiketaloutta, metsäalaa tai matkailua. Rovaniemellä on hyvin laaja koulutustarjonta niin lukioissa, toisen asteen ammatillisissa tutkinnoissa kuin korkeakoulu ja yliopisto opinnoissakin. (Nutti, haettu 31.3.2012.) Oulun yliopiston Giellagas-instituutissa voi opiskella saamenkieltä ja -kulttuuria pääaineena. Lisäksi instituutissa voi opiskella saamenkieltä vieraana kielenä, saamenkielen tulkkausta sekä inarinsaamea. (Giellagas-instituutti, haettu 2.4.2012.)

Oppisopimuksella opiskelu on työpainotteista, pääasiassa tutkintotavoitteista opiskelua. Alaikäraja oppisopimuskoulutukseen on 15 vuotta ja opiskelijalla on oltava peruskoulu suoritettuna. Opiskelija hankkii itse soveltuvan oppisopimuspaikan ja oppisopimuskeskuksen hyväksytyä paikan, sekä solmii työnantajan kanssa määräaikaisen työsopimuksen. Työpaikalla opiskelijalla on työpaikkakouluttaja joka vastaa siitä, että opiskelija saa tarvittavat tiedot. Oppilaitos vastaa opiskelijan ohjaamisesta, arvioinnista ja järjestää näyttötutkinnon. Opiskelija saa palkkaa työehtosopimuksen mukaisesti työssä ollessaan, koulutuspäiviltä työnantaja ei ole velvollinen maksamaan palkkaa, vaan opiskelija saa päivärahaa. (Oppisopimuskeskus, haettu 31.3.2012.)

Välimatkat Utsjoelta koulutuspaikkakunnille ovat pitkiä. Esimerkiksi Nuorgamista Rovaniemelle matkaa tulee 499 kilometriä ja Ouluun puolestaan 722 kilometriä (ajek.org, haettu 14.4.2012). Linja-auto on ainoa julkinen liikenneväline, jota Utsjoella on mahdollista käyttää. Linja-autojen aikataulut saattavat olla haasteellisia opiskelijan kotimatkoja ajatellen sekä lipun hinta on viime vuosina noussut huimasti.

3.3. Utsjoen nuorisotyö

Utsjoen kunnassa seurakunnan nuorisotyö on ollut hyvin aktiivista jo pitkään. Seurakunta järjestää nuorille salibandy treenejä Utsjoella ja Karigasniemeläisille nuorille Norjan puolella Karasjoella sekä nuorteniltoja ja raamattupiirejä. Utsjoella järjestetään lisäksi partio- ja VPK-toimintaa. Nuoret voivat halutessaan lähteä mukaan salibandy turnauksiin, joita järjestetään ympäri Lappia muutaman kuukauden välein. Seurakunnan kautta järjestetään myös leirejä ja matkoja muun muassa Maata Näkyvissä –festareille. (Utsjoen seurakunnan nuorisotyö, haettu 15.4.2012.) Utsjoen kunnassa on vapaa-aikasihteeri, joka järjestää toimintaa eri kylien nuorille, osittain yhdessä seurakunnan kanssa (Utsjoen kunta Nuorisotyö, haettu 15.4.2012).

Utsjoella on toiminnassa etsivänuorisotyö. Etsivän nuorisotyön tavoitteena on tarjota alle 29-vuotiaalle nuorelle turvallinen ja luottamuksellinen aikuiskontakti, sekä olla läsnä nuoren elämässä ja tarvittaessa tarjota tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Etsivä nuorisotyöntekijä auttaa nuorta löytämään vastauksia mieltä askarruttaviin kysymyksiin ja etsiä palveluja, jota nuori tarvitsee. Ensisijaisesti etsivän työn kohderyhmää ovat koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat nuoret. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, haettu 2.4.2012.) Utsjoella etsivänuorisotyö tarjoaa erilaisia leirejä, iltamia ja muita tapahtumia, sekä työhönvalmennusta 15-29vuotiaalle nuorille Utsjoella (Utsjoen kunta, haettu 22.4.2012).

Hankkeiden kautta on Utsjoelle saatu lisää tukea niin lapsille, nuorille kuin vanhemmillekin jo useiden vuosien ajan. Sámi Soster ry:n Nuorten Utsjoki-hanke sai paljon aikaiseksi utsjokelaisten nuorten elinolojen parantamisessa, pysyvimpiä muutoksia esimerkiksi nuorisovaltuuston perustaminen, sekä kerhotilojen remontointi kirkonkylälle (Laakko 2009, 20-22). Tällä hetkellä Sámi Soster ry:llä on meneillään Utsjoen kunnassa vanhemmuuden tukemisen hanke Balddas, jossa yhtenä tavoitteena on myös löytää nuorille jatko-opiskelijoille soveltuva tukimuoto heidän lähtiessä opiskelemaan ja pohtia että millaisia valmiuksia nuori tarvitsee muuttaessaan toiselle paikkakunnalle ja toisaalta että kuinka vanhemmat voisivat tukea heitä. (Järvensivu

25.4.2012, sähköpostiviesti.) Utsjoen paikallisyhdistykset ovat myös aktiivisia järjestämään tapahtumia, kuten esimerkiksi Sámi Siida rs Utsjoella ja Karigasniemen kyläyhdistys, jotka järjestävät erilaisia tilaisuuksia ja retkiä koko perheelle.

4. SAAMELAINEN KASVATUSTAPA

Saamelaiset ovat painottaneet lasten kasvatuksessa asioita, jotka auttavat lasta löytämään paikkansa yhteiskunnassa ja selviytymään saamelaisalueella. Saamelaisalueella elävä ihminen tarvitsee tietynlaisia ominaisuuksia, että hän voisi tulla toimeen omalla asuinalueellaan ja monien kulttuurien vaikutuksen alaisena. Saamelaisille ominaisia piirteitä ovat avuliaisuus, rauhallisuus, varovaisuus vieraita ihmisiä kohtaan, mutta toisaalta uteliaisuutta tuttuja kohtaan. Saamelaiset pyrkivät myös pysymään hyvissä väleissä toisten ihmisten kanssa ja he sopeutuvat monenlaisiin eri tilanteisiin. (Aikio 2010, 25-28)

Saamelaisessa kasvatuksessa on pidetty tärkeinä asioita sitkeää luonnetta, jotta pärjää arktisissa olosuhteissa ja hallitsee vaikeita tilanteita. Havaitsemiskyky on merkittävä ominaisuus ihmisessä, koska luonnossa liikkuesssa pitää osata tulkita ja ennustaa säätilan muutoksia, mutta myös kulttuuristen muutosten havainnointi on tärkeää. Kun ihminen on havainnut jotain, hänen on osattava vielä tulkita asia oikein. Luonnossa kulkiessa ihmisen on löydettävä perille, eli suuntavaisto on olennainen taito. Perille löytämisen taito tulee esille myös töitä tehdessä tai ihmisten kanssa ollessa, ei pidä eksyä aiheesta tai poiketa hyväksi todetusta tavasta tehdä työtä. Selkeä minäkuva on yksi asioista jota saamelaisessa kasvatuksessa on painotettu. Lapsille annetaan mahdollisuus tehdä ja kokeilla asioita omien taitojen edistämiseksi, sekä tunteiden hallinnan harjoitteluun. Kun lapsi kasvatetaan itsenäiseksi, hän uskaltaa ottaa vastuuta ja sen myötä minäkuvasta ja itsetunnosta tulee vahva. Kun ihmisellä on selkeä minäkuva, hän tietää mihin kuuluu ja mistä tulee, niin hänelle muodostuu vahva identiteetti. Jo lapsena on tärkeää oppia että kuinka eri asiat nivoutuvat yhteen. Lapselle annetaan tilaa huomata itse, kuinka uusi opittu asia kuuluu aiemmin opittuun. Saamelaisen on myös opittava tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa, sopeutua erilaisiin ympäristöihin ja tapoihin. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot ovat hyvä piirre ihmisessä ja joskus niistä voi olla hyötyä. (Aikio 2010, 31-63)

Saamelaisvanhemmat kokivat lasten tärkeimmiksi ominaisuuksiksi itsenäisyyttä, joka on elintärkeää arktisissa olosuhteissa pärjäämisen kannalta, kuten pelottomuuskin. Läheisyyttä ja rakkautta arvostettiin näiden kovien ominaisuuksien rinnalla, koska ne vahvistavat lapsen itsetuntoa ja tukevat mielenterveyttä. Saamelaiset käyttivät mytologisia hahmoja tai uskomuksia lasten kasvatustapana, kuten myös fyysistä rangaistustakin, toisin kuin norjalaiset. Kiukun tai mustasukkaisuuden näyttäminen ei ollut hyväksyttävää saamelaislasten kohdalla ja niiden oli loputtava heti. Tytöiltä odotettiin parempia käytöstapoja kuin pojilta, sekä enemmän vastuunottoa itsestään. Tärkeitä asioita lapsen elämässä olivat myös saamenkieli, saamelaiskulttuuri ja sukuyhteisö, johon saamelaislapset olivat norjalaisia enemmän sidoksissa. Vanhemmat kokivat tärkeäksi säilyttää oman kielensä, kulttuurin ja elämäntavan, vaikka jatkuva ulkopuolelta tuleva painostus mukautua muuhun maailmaan oli väsyttävää ja turhauttavaa. (Jávo 2003, 48-57.)

Lasten kasvatusta pohjautuu siihen, että teoilla on sosiaalisesti laajempi vaikutus ryhmässä, yleensä suvun sisällä. Lapsia ei kehua suoraan hyvästä käytöksestä, vaan se kerrotaan toisen kasvatushenkilön kautta. Myös moitteet ovat ryhmän asia, eikä yksityinen, eli lapsi ei kohtaa yksin yhtä aikuista vaan asia hoidetaan ryhmän sisällä, tämä antaa lapselle mahdollisuuden nähdä asiat laajemmalti ja se on kasvattavaa. Tällainen kasvatustapa on poikkeuksellinen verrattuna koulun kasvatustapaan, jossa oppilas joutuu ottamaan vastuun itsestään. (Högmo 1989, 114-117.)

Jávon (2003, 48-57) mukaan Norjassa saamelaisvanhemmat ovat yleisesti lempeämpiä ja sallivia lastenkasvatuksessa. Esimerkkejä, kuinka kasvatustavat eroavat saamelaisten ja norjalaisten vanhempien kesken, koskivat lapsen itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta. Saamelaisvanhemmat antoivat lapsilleen enemmän vapauksia päättää muun muassa nukkumaanmenoajoista ja saamelaisvanhemmat antoivat lasten nukkua omassa sängyssä tai huoneessa norjalaisvanhempia pidempään. Myös lasten ruokailutavat ja ajat poikkesivat norjalaislapsiin verrattuna. Saamelaislapset saivat itse päättää ruokailun ajankohdasta, sekä määrästä, leluja sai tuoda pöytään ja ruokaillessa sai puhua, toisin kuin norjalaislapset.

Saamelaiset eivät moiti tai syyttele lasta suoraan, yleisesti suvulla on ollut aktiivinen rooli lasten kasvatuksessa, huolenpidossa ja ohjaamisessa. Kun pikku lapsi pissaa vahingossa housuun, aikuinen ottaa kantaakseen osan tapahtuneesta ja sanoo ”Meillä pääsi pissaa housuun”. Tällä tavoin lapsi ei joudu yksin häpeämään tapahtunutta, vaan aikuinen tukee lasta. Isoisä kertoo naapurin miehelle, että ei tullut kalaa tänään kun se poika ei jaksanut herätä ajoissa, tarkoittaen vieressä istuvaa poikaa. Hän ei suoraan moiti poikaa, mutta antaa kaikkien ymmärtää, että juuri hänestä on kyse. (Balto 2003, 12.) Toisaalta jos lapsi on ollut aikuisen mukana tekemässä jotain työtehtävää, aikuinen kertoo muille että ”Me kävimme korjaamassa poroaidan, mehän kyllä osaamme”. Aikuinen ilmaisee lapselle arvostavansa hänen mukanaoloaan, vaikka tämä ei olisikaan varsinaisesti osallistunut työhön.

Muoin lapset ovat leikkineet tekevänsä aikuisten töitä: teurastaneet poroja, porojen pyydystäminen suopungilla ja opetelleet puukon käsittelyä. Lapset saivat rajoituksetta tutustua omaan ympäristöönsä ja ottaa sen haltuunsa kokeilemalla ja tekemällä asioita. Vanhemmat antoivat lapsille töitä sen enempiä ohjeistamatta ja lapsi suoritti annetun tehtävän. Kukaan ei moittinut jos meni vähän pieleen, koska lapsi oli tekemällä oppinut omasta virheestään, mutta ei kuitenkaan tarvinnut hävetä sitä. Hän joutui käyttämään omaa päätään tehtävän ratkaisussa koska vastausta ei ollut valmiina. Nykyajan päiväkodeissa ja kouluissa lapsilla ei ole samanlaista mahdollisuutta itseoppimiseen, vaan kaikkeen on valmis kaava olemassa. (Balto 2003, 10-11.) Pojilla ja miehillä puheenaiheet pyörivät usein luonnon, metsästyksen, kalastuksen ja poronhoidon ympärillä. Saamelaismies hallitsee luontoon liittyvät asiat, luonnolla on muutenkin keskeinen rooli saamelaispoikien elämässä. (Nystad 2003, 80-82.)

5. KOULUPUDOKKAAT

Kaste-ohjelman (2008-2011) yksi painopistealueista on osallisuuden lisääminen ja syrjäytymisen vähentäminen erityisesti lasten ja nuorten sekä pitkäaikaistyöttömien ja –asunnottomien kohdalla. Tavoitteena on, että nuorista koulutuksen ulkopuolelle jäisi alle 10 prosenttia 17–24 vuotiaista sekä pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavien 18–24-vuotiaiden määrä puolittuisi. (Kaste-ohjelma, 12)

5.1. Koulupudokkuuden määrittelyä

Koulupudokas on henkilö, joka on jäänyt ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta tai keskeyttänyt toisen asteen opinnot. Nuoren elämässä koulutus on yksi tärkeimmistä vaiheista. Sitä kautta nuorella on mahdollisuus saada kansalaistaidot, jota yhteiskunta edellyttää sekä löytää paikkansa yhteiskunnan jäsenenä. (Ahola & Galli 2010, 132.)

Tilastokeskuksen mukaan nuoret keskeyttävät ammatilliset opinnot useammin kuin esimerkiksi lukion tai korkeakoulun ja keskeyttäjäistä suurin osa on poikia. Osa nuorista vaihtoi koulutussektoria, eli ei lopettanut opintoja kokonaan, vaan vaihtoi alaa. (Tilastokeskus, haettu 22.1.2012.) Harvalla koulunsa keskeyttävällä on yhtä tiettyä syytä keskeyttämiselle, paremminkin syynä on ongelmien kasautuminen ja epäonnistuminen epäonnistumisen jälkeen jonka myötä opiskelusta tulee vastenmielistä, opiskeluun kiinnittyminen hankaloituu ja nuori keskeyttää opintonsa. (Kuronen 2011, 24.)

Tällä hetkellä Suomessa on 110 000 iältään 20–29-vuotiasta nuorta, jolla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Näistä miehiä on 70 000. Tutkinon puute on suurin työmarkkinoilta ja yhteiskunnasta syrjäytymisen tekijä. Ilman toisen asteen tutkintoa olevia syrjäytyneitä nuoria on 40 000, joista kadonneita on 25 000. Kadonneiksi

luokitellaan sellaiset nuoret, jotka eivät opiskele tai käy töissä, he eivät ole edes työnhakijoina TE-toimistossa. Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus on huolissaan nuorten syrjäytymisestä ja hallitusohjelmaan on lisätty nuorten yhteiskuntatakuu, johon panostetaan ja sitä seurataan erityisen tarkoin. Yhteiskuntatakuun pääpaino on ennaltaehkäisyssä ja sen tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy sekä työllisyyden edistäminen. (TEM 2012, 6-8.) Itse koulutusjärjestelmässä on puutteita, jonka vuoksi osa nuorista jättää suorittamatta peruskoulun jälkeisen tutkinnon. Syitä ovat muun muassa koulutuspaikkojen riittämättömyys alueittain, ammatillisen koulutuksen valintakriteerit vaikeuttavat opiskelijaksi pääsemistä ja oppisopimuskoulutuksen vähäinen hyödyntäminen. (TEM 2012, 9.)

Vuonna 2008 ryhmään ”Muut työvoiman ulkopuolella olevat”, kuului 57 800 nuorta koko Suomessa, iältään 15–29-vuotiaita. Ryhmään kuuluvat sellaiset yli 15-vuotiaat, jotka eivät ole työssä, opiskele tai suorita varusmiespalvelua. Tähän ryhmään eivät kuulu myöskään äitiys- ja hoitovapaalla olevat. Näistä työttömänä työnhakijana oli 52 000 nuorta, joista 40 000 pelkän peruskoulutuksen varassa. Kun koulutustaustana on pelkkä peruskoulu, riski työttömyyteen kasvaa. Riski syrjäytyä on nelinkertainen peruskoulun käyneillä, kuin keskiasteen suorittaneella. Koulutuksen keskeyttäminen on yleisintä alle 20-vuotiailla. (Myrskylä 2011, 10-13.)

Ammatillisen koulutuksen keskeytys on liitetty syrjäytymiseen. Keskeyttäjä nimike on kuitenkin varsin ongelmallinen, koska eivät kaikki poistu lopullisesti opintojen piiristä, vaan saattavat palata jopa vuosien kuluttua takaisin koulunpenkille. Kuitenkin keskeyttäjiä ajatellaan helposti epäonnistujina ja heihin kohdistuu negatiivisia määreitä. (Kuronen 2011, 16)

Työ- ja elinkeinoministeriön aktiivitoimenpiteet eivät pysty riittävän hyvin tukemaan nuorta nivelvaiheessa peruskoulusta jatko-opintoihin siirryttäessä. Toimenpiteiden jälkeenkin paljon nuoria jää työttömäksi tai sitten he eivät palaa enää TE-toimiston asiakkaiksi. Nuorista syrjäytymisvaarassa olevista 26,3 prosenttia katosi aktiivitoimenpiteiden jälkeen. Toimenpiteisiin osallistuneista nuorista viiden vuoden

kuluttua ulkopuolisena tai työttömänä oli 25 prosenttia miehistä ja 17 prosenttia naisista. Tutkinnon oli suorittanut 40 prosenttia naisista ja 30 prosenttia miehistä. Jos tutkintoa ei suoriteta nuorena, todennäköisesti sitä ei suoriteta ollenkaan ja näin ollen työnsaanti on heikompaa. (Myrskylä 2011, 96-102.)

Utsjoen kunnan 17–24-vuotiaista nuorista oli vuonna 2009 koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 21,8 prosenttia, kun tilanne vuonna 1999 oli 14,8 prosenttia. Vastaavasti muissa saamelaiskunnissa Inarissa ja Enontekiöllä koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä oli vähentynyt muutamalla prosentilla viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2009 Enontekiössä oli koulutuksen ulkopuolella 11 prosenttia ja Inarissa 12,8 prosenttia. Kuitenkin Utsjoen kunnassa nuorten, 18–24-vuotiaiden työttömyys on melko alhainen. Vuonna 2009 työttömänä oli 8,3 prosenttia, kun koko Lapissa luku oli 22,1 prosenttia. (Viinamäki 2011, 53-55.) Syy alhaiseen työttömyyslukuun on Norjan rajakuntien työvoimapula, sinne otetaan määräaikaisiin työsuhteisiin etenkin siivous ja hoitoalalle myös kouluttamattomia henkilöitä.

Norjan saamelaisalueella toisen asteen koulutuksen keskeytys on hyvin yleistä. Lukion aloittaneista nuorista 20 prosenttia pojista ja 7 prosenttia tytöistä keskeytti opinnot valmistumatta, kun taas ammatillisen koulutuksen kohdalla keskeytysprosentti pojilla oli 55 ja tytöillä 29. Työikäisillä (24–65-vuotiailla) naisilla oli hieman maan keskiarvoa korkeampi korkeakoulu- tai yliopistotason tutkinto, kun taas miesten keskiarvo oli jopa 10 prosenttia alhaisempi, kuin koko maan keskiarvo. Luvut kertovat myös sen, että jos on suorittanut toisen asteen opinnot alle viidessä vuodessa, on todennäköisempää että suoritetaan lisäksi korkeakoulu tai yliopisto tutkinto. Puolella niistä henkilöistä, jotka eivät suorita toisen asteen tutkintoa alle viidessä vuodessa, ei ole tutkintoa myöskään 30 ikävuoteen mennessä. (Sámi allaskuvla 2011, 121-123.) Norjassa ammattitutkintoon kuuluu ammattiopintojen jälkeen suoritettava kahden vuoden harjoittelujakso ja loppukoe. Kokeen läpäisyn jälkeen myönnetään virallinen ammattitutkintotodistus. (Utdanning, haettu 1.4.2012.)

Norjan lapsiasiainvaltuutetulle vuonna 1995 tehdyssä raportissa ilmeni, että myös Norjan saamelaiskunnissa on huomioitu nuorten ammatillisen koulutuksen keskeytyminen. Jo silloin Norjan saamelaiskuntien edustajia huoletti, kuinka vanhemmat antoivat lastensa lopettaa koulunsa kesken. Ilmiönä oli, että nuoret aloittivat toisen asteen opinnot syksyllä ja joululoman jälkeen eivät enää palanneet kouluun. Nuoret kertoivat, etteivät viihtyneet koulussa tai opiskelupaikkakunnalla, jotkut kertoivat tullessa pilkatuksi saamelaisuutensa vuoksi. Nuoret tunsivat olevansa erilaisia kuin muut ja siksi eivät löytäneet sopivaa opiskelupaikkaa. Somby-Sandvik pohti, että voiko kasvatuksessa ja ympäristöllä olla vaikutusta asiaan vai onko vika peruskoulussa, kun se ei houkuttele jatkamaan opintoja? Aiemmin koulutuksella ei ollut niin suurta merkitystä. Erityisesti porotalousperheissä pojat saivat elää vapaasti ja olla oman elämänsä herroja. Poromies perheen pojalle poismuutto tarkoittaa oman etnisen taustansa menettämistä ja jäämistä poronhoidon ulkopuolelle, koska opiskelun ja poronhoidon yhdistäminen on vaikeaa. (Somby-Sandvik 1995, 55-58.)

5.2. Koulupudokkuuden taustalla olevia tekijöitä

Nuoren putoaminen koulumaailmasta alkaa yleensä jo yläasteella. Nuori voi kärsiä koulukiusaamisesta, levottomuudesta, sopeutumattomuudesta ja psyykkisistä oireista. Taustalla voi olla lisäksi päihteiden käyttöä, väkivaltaa ja häiriökäyttäytymistä. Haluttomuus opiskeluun voi tulla jo ala-asteella esimerkiksi oppimisvaikeuksien seurauksena tai kotoa ei saada riittävästi tukea koulunkäyntiin. Muita syitä voivat olla erilaiset käytös- ja tarkkaavaisuushäiriöt. Yläasteella on nähtävissä yhä enemmän vaikeasti kouluun sopeutuvia, erityistä tukea tarvitsevia nuoria, jotta he voisivat selviytyä peruskoulusta. Erityisesti nuorilla on haasteita äidinkielen ja matematiikan kanssa, eivätkä kaikki saavuta minimikoulutustavoitetta. Yläasteen viimeiset luokat eivät vastaa oppilaiden tarpeisiin oppia. Kyse voi olla alisuoriutumisesta, koulumotivaation loppumisesta, psyykkisistä tai sosiaalisista ongelmista tai puutteellisista elämänhallinnan taidoista. Koulun terveydenhoitajat, opinto-ohjaajat ja opettajat ovat ehkä nähneet nuoren ongelmat ja todenneet tarpeen puuttua ongelmiin, mutta heillä ei ole työkaluja puuttumiseen. Pienissä kunnissa ei välttämättä ole

koulukuraattoria eikä erityisluokkia oppimisvaikeuksista kärsiville, saati mahdollisuus erityisiin tukitoimiin. (Linnanmaa & Suikkanen 2004, 6, 32-33.)

Peruskoulun oppimisen arviointi numeroin voi aiheuttaa negatiivisia tunteita, siellä saadut numerot rajaavat tulevia koulutusmahdollisuuksia. Jos nuori pitää itseään mieluummin käytännönläheisenä kuin lukija-tyyppinä, hän voi pitää itseään muita huonompana, eikä usko selviävänsä samoista asioista kuin muut. Oppimisen epäonnistuminen voi johtua siitä, että ei osata yhdistää luokkahuoneessa saatua tietoa käytäntöön. (Komonen 2007, 136-139.) Myös Aholan ja Gallin (2010, 137) mukaan kaikki nuoret eivät sopeudu teorettisiin opintoihin, vaan kaipaavat enemmän toiminnallisuutta. Ajoittain nuoret pitävät ammattikoulutustakin liian teorettisena. Nuoret eivät väheksy koulutusta, mutta haaveilevat lyhyemmistä koulutuksista tai oppisopimusopiskelusta.

Seitaniemi ja Wikström (2011, 54-64) tutkivat pro-gradu tutkielmassaan nuorten näkemyksiä toisen asteen koulutuksen keskeytymisestä. Heidän haastattelemissa nuorilla oli halu valmistua ammattiin ja päästä töihin, mutta koulun käynti oli keskeytynyt jostain syystä. Syiksi kerrottiin muun muassa motivaation puute, ongelmia omassa elämässä tai kiinnostus vain loppui, osa mainitsi opettajan tai koulumaailman yleisesti olleen syynä keskeyttämiselle. Osa nuorista kertoi, että oli ollut pakko hakea johonkin, koska vanhemmat eivät halunneet päästää heitä toiselle paikkakunnalle opiskelemaan. Tutkimuksen nuorista iso osa oli ollut töissä tai työharjoittelussa keskeyttämisen jälkeen ja toiset olivat jatkaneet opintoja eri koulussa tai eri linjalla, osa kertoi vain ”vetelehtineen”.

Ahola & Galli (2010, 134-135) jakavat nuoret aktiivisiin ja passiivisiin koulupudokkuus-ongelman ratkaisijoina. Aktiiviset hakevat itse tietoa ja kyselevät asioita, yrittävät omalla vaikuttamisellaan saada koulutuspaikan. Passiiviset nuoret näkevät itsensä toiminnan kohteena. He odottavat, että joku auttaisi tai tekisi asioita heidän puolestaan. Koulupudokkuudessa on kyse oma-aloitteisuudesta tai sen puutteesta. Passiiviset nuoret eivät kiinnity koulutukseen eivätkä työelämään tai

suhtautuvat niihin pakkona. Passiivisilla nuorilla on usein myös vähemmän harrastuksia ja muita aktiviteetteja suhteessa aktiivisiin nuoriin ja muutenkin heillä voi olla elämänhallinnan ongelmia. Aktiivisuus ja passiivisuus eivät ole välttämättä pysyviä olotiloja. Koulupudokkuus voi johtaa ohimenevään passiivisuuteen, kun ei löydetä kiinnekohtaa elämässä johon tarttua. Jos nuori itse ei kykene tekemään tulevaisuuden suunnitelmia, hän saattaa tarvita siihen ulkopuolelta tulevan alkusysäyksen.

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen uhkaa niitä nuoria, joita koulussa järjestetyt tukitoimet eivät ole tavoittaneet tai auttaneet. Osa valitsee koulutusalan sattuman varassa tai sitten heillä on epärealistiset käsitykset ja odotukset ammattikoulutuksesta ja valitusta linjasta. Huonot arvosanat peruskoulun päättötodistuksessa vaikeuttavat jatko-opintoihin pääsyä. Todennäköisimpiä ammatillisen koulutuksen keskeyttäjiä ovat nuoret, joilla on oppimisvaikeuksia. Opinnot keskeytetään pian niiden alkamisesta, lukuisten poissaolojen jälkeen. Nuoren joutuessa lähtemään kotoa opiskelupaikkakunnalle liian varhain, kypsymättömänä voi johtaa ongelmiin. Kaikki eivät edes tiedä mihin ovat hakeneet, eivätkä ota opiskelupaikkaa vastaan, vaan jäävät tyhjän päälle vähintään vuodeksi. Koulun näkökulmasta opintojen keskeyttämiseen johtaa pinnaus, sopeutumattomuus koulutyöhön, päihteiden käyttö, yksinäisyys sekä tukiverkoston puute, mielenterveysongelmat, oppimisvaikeudet ja epäsosiaalinen käytös. (Linnanmaa & Suikkanen 2004, 34)

Opettajilla on vain vähän keinoja opiskelijoiden huomioimiseen muuta kuin sanktioilla. Koulun keskeyttävät nuoret eivät ole yleensä ymmärtäneet koulun puolelta tulevia odotuksia tai eivät muuten ole halunneet noudattaa niitä. Koulutuksen keskeyttäjät eivät kaikki ole koulupudokkaita, jotka tarvitsevat yhteiskunnan tukitoimenpiteitä, vaan osa keskeyttäjistä on koulupaikan vaihtajia. Opintojen keskeytystä on tulkittu yksilön oikeutena tehdä valintoja. (Komonen 2007, 140-142.)

5.3. Koulutuksen haasteita

Koulutusten nimikkeet ja määritelmät ovat viime vuosina vaihdelleet ja nuoret voivat olla eksyksissä jo niiden kanssa. Koulutuksen vaatimuksetkin muuttuvat koko ajan. Koti ja koulu eivät kykene enää määräämään nuoren ammatilliseen koulutukseen hakua, vaan siihen on monia sosiaalisia tekijöitä kuten media eri muodossa. Ammatillisen koulutuksen keskeyttää merkittävä osa nuorista. Nämä keskeyttäjät voidaan jakaa kolmeen osaan: määrääaikaiset (esimerkiksi sairaus tai raskaus), linjanvaihtajat ja varsinaiset keskeyttäjät, joilla ei ole mitään suunnitelmia tulevaisuudelle. Kahta ensimmäistä pidetään positiivisina keskeyttäjinä, viimeistä negatiivisena. Toisen asteen opintojen varhaista keskeyttämistä voidaan kutsua siirtymävaiheen ongelmaksi, jota 12 prosenttia nuorista kertoi kärsivänsä. Erityisen vaikeaa on 15–17-vuotiaiden koulutuksen keskeyttäminen, sillä he eivät kuulu periaatteessa minkään palvelujärjestelmän piiriin. Kellään ei ole varsinaista vastuuta heistä, eivätkä he voi saada työmarkkina- tai toimeentulotukea. Syrjäytymistä on arvioitava koulunkäyntiin liittyvissä tekijöissä kuten motivaatio, koulumenestyminen, valintojen vaikeus ja koulutuksesta putoaminen. (Kuronen 2011, 20-21)

Tutkimusten mukaan nuoret pääasiassa viihtyvät koulussa ja arvostavat opetuksen tasoa. Erityisesti opiskelijat pitävät käytännönläheisyydestä ja harjoittelu jaksoista. Kiinnostus ammatilliseen koulutukseen kertoo mahdollisesti sen että nuoret arvostavat työtä ja työntekoa. Väestön ikääntyessä on hyvä, että uusia ammattilaisia valmistuu hyvää tahtia. Kun nuori valmistuu ammattiin, hänestä tulee tuottava yhteiskunnan jäsen. Jos hän taas jää työttömäksi tai syrjäytyy, se tuo yhteiskunnalle suuren lisälaskun. Opintojen nivelvaiheissa, eli koulutusvaiheesta toiseen siirryttäessä sekä työelämään lähtiessä, nuoret tarvitsevat erityisen paljon tukea oppilaitokselta. Peruskoulu valmistaa nuorta huonosti siirtymiseen toisen asteen oppilaitokseen. Koulujen vähäiset resurssit oppilas- ja opiskelijahuollossa hidastavat nuorten urasuunnitelmia sekä opinnoissa etenemistä. Opettajilla tai rehtoreilla ei ole suurta kiinnostusta osallistua tällaiseen ohjaustyöhön, joten oppilaan ohjaukseen liittyvät asiat kasautuvat pelkästään opinto-ohjaajan harteille. (Kuronen 2011, 15-16)

Työelämä tarvitsee koko ajan uusia ammattilaisia eri aloille. Erityisen arvostettuja ovat sellaiset joilla on ammatillisen koulutuksen lisäksi vankka ammattitaito omalta alaltaan ja joilla on mahdollisuus jatkaa koulutustaan eteenpäin halutessaan. Ammatillisen koulutuksen suosio on nousussa ja vuoden 2010 yhteishaussa 70 prosenttia hakijoista sai heti opiskelupaikan. Vaikka opiskelupaikkojen määrää on nostettu, ei kaikille riitä aloituspaikkoja etenkin vetovoimaisimmilta aloilta kuten sosiaali- ja terveys- sekä kulttuurialalta. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan aloituspaikat jakaantuvat epätasaisesti työelämän tarpeita huomioon ottaen. Liikaa paikkoja on muun muassa kauneus, media, käsi- ja taideteollisuus sekä matkailualalla. Nuorille, joilla on erityistarpeita vamman, sairauden tai kehityksen viivästymän vuoksi, tarjotaan erityisopetusta ja opetus räätälöidään opiskelijan tarpeiden mukaisesti. Ammattistartti on tarkoitettu peruskoulun päättäneille nuorille, jotka eivät ole vielä päättäneet mitä alaa haluavat lähteä opiskelemaan. Ammattistartti kestää 20–40 opintoviikkoa, jonka aikana opiskelijat saavat tietoa työelämästä ja eri ammattialoista. Nuori voi ammattistartin aikana siirtyä suoraan kiinnostamansa alan oppilaitokseen ja ammattistartin aikana suoritettut opinnot hyväksiluetaan perusopinnoissa. (Kuronen 2011,12-13)

Keltikangas-Järvinen (2006, 11-19) korostaa yksilöllisyyttä ja synnynnäistä temperamenttia oppimisessa. Hänen mukaansa jokaisen oppilaan tulisi saada opiskella oman kapasiteettinsa mukaisesti, eli tavoitella sellaisia suorituksia johon hänen lahjakkuutensa, kyvyt ja motivaatio riittävät. Kaikilla ei ole sellaista synnynnäistä temperamenttia joka mahdollistaisi täydellisiin suorituksiin koulun odotuksiin verrattuna. Toisinsanoen oppilaan yksilöllisyyttä arvostellaan numeroin, vaikka toisaalta yksilöllisyyttä ja sen merkitystä korostetaan niin koulussa kuin yhteiskunnassakin. Usein nopeasti oppivia oppilaita pidetään hyvinä oppijoina, vaikka hitaammin asiat omaksuvaa ei voida sanoa huonoksi oppijaksi. Hänen synnynnäinen temperamenttinsa on vain erilainen. Nopeasti oppiva saa usein kiitosta suorituksistaan, kun taas hitaasti oppiva voi kokea turhautumista jatkuvasta epäonnistumisesta. Näitä yksilöllisiä piirteitä pitäisi tukea ja jokaisen pienenkin edistysaskeleen saavutettaessa kehuaan, niin oppimisesta tulee positiivinen kokemus ja motivoi tuleviin koitoksiin.

5.4. Kulttuuriset haasteet opinnoissa

Lapsiasianvaltuutettu teetti selvityksen saamelaislasten hyvinvoinnista ja heidän oikeuksiensa toteutumista Suomen saamelaisalueella. Lapset kertoivat olevansa pääasiassa tyytyväisiä elämäänsä, mutta kokivat yksinäisyyttä ja kaipasivat enemmän aikaa ja huomiota vanhemmilta. Koulunkäyntiin nuoret olivat tyytyväisiä, erityisesti opettajat ja opetuksen taso saivat kiitosta, jota pienet opetusryhmät mahdollistavat sekä koulukaverit, saamenkielinen opetus ja saamelaiskulttuuriin liittyvä toiminta. Kyselyn mukaan saamelaisopettajilla on suuri merkitys identiteetin rakentajana. (Rasmus 2008, 16-20.)

Yhteiskunnan tavoitteena on kulttuurinen tasa-arvo, tarkoittaen että kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia. Monikulttuurisessa yhteisössä on tavoiteltava monikulttuurisuuden säilyttämistä ja edistämistä. Jos ihmisen toiminta ei pohjautu aitoon identiteettiin, elämältä puuttuu pohja. Kansallinen, yhteisöllinen tai kollektiivinen identiteetti tekee ihmisestä jotain, mitä hän ei todellisuudessa ole, vaan ihminen toimii, kuten ajattelee toisten haluavan hänen toimivan. Saamelainen yhteisö hyväksyi jo muinoin monenlaisia identiteettejä ja erilaisten ihmisten oli helppo elää saamelaisten keskuudessa. Normaalin rajat olivat hyvin väljät, joten ihmistä pidettiin normaalina, vaikka olikin erilainen. (Aikio 2010, 126)

Kaikentasoisella koulutuksella on merkittävä rooli saamenkielen, saamelaisen kulttuurin ja historian sekä kulttuurisen tietoisuuden ja taitojen siirtämisessä tuleville sukupolville. Asuinpaikasta riippumatta koulutus on tärkeää saamelaisnuorille. (Aikio-Puoskari 2009, 240.) Vähemmistölapsia on muinoin pidetty koulutuksen ulkopuolella, etenkin niitä, jotka ovat asuneet syrjässä kyläkeskuksista. Koulupakon tultua vähemmistölapsia opetettiin valtakielellä, mutta opetuksessa ei otettu huomioon sitä, että valtakieli ei ollut heidän äidinkieltensä. Koulumenestys oli huonoa, koska koulun alussa lapset eivät ymmärtäneet juurikaan mitä heille opetettiin. Teollistumisen aikaan työnantajat alkoivat vaatia kaikille vähimmäistaitoja esimerkiksi lukemisessa ja kirjoittamisessa, joten vähemmistökielen edustajille alettiin antaa lisäopetusta valtakielellä, jotta he pärjäisivät

paremmin koulussa. Eli ajateltiin, että lapsen puutteelliset taidot johtuivat siitä, että hän ei osannut valtakieltä ja valtakulttuurin arvoja riittävän hyvin ja hänen tulisi oppia ne mahdollisimman nopeasti. Tämä on assimiloinnin yksi tapa. (Skutnabb-Kangas 1988, 184-188.)

Rasmus (2008b) on tutkinut saamelaisten asuntolaelämää 1950 ja -60 luvuilla. Asuntolassa ja kansakoulussa lapset saivat ensimmäisen kosketuksen suomalaiseen kulttuuriin ja suomenkieleen. Saamea koulussa ei käytetty ollenkaan. Lapset asuivat asuntoloissa pitkiä aikoja, he pääsivät kotiin yleensä jouluna ja kesällä. Ruokaperinne muuttui asuntolaan mennessä, sillä siellä ei tarjottu saamelaisia perinneruokia kuten kumpuksia ja poronlihaa. Lapsia pakotettiin syömään kaikkea mitä tarjottiin. Asuntola oli kova kasvuympäristö, lapset joutuivat kokemaan sekä henkistä että fyysistä kiusaamista, josta ei ”kannattanut” kertoa edes vanhemmille. Lapset joutuivat myös kieltämään oman saamelaistaustansa ja näin ollen se vaikutti negatiivisesti heidän omaan ihmiskuvaan. Asuntola ja sieltä saatu ilmainen ruoka oli kuitenkin helpotus monelle saamelaisperheelle sodanjälkeisinä vuosina kun talous oli tiukoilla. Sen ajan asuntolaelämää voidaan verrata vankilaoiloihin, jokaisen oli pärjättävä omillaan ja opittava elämään niin konkreettisten kuin hiljaistenkin sääntöjen mukaan.

Suomettamis- ja norjalaistamispolitiikan seurauksena nykynuorista jopa kolme neljäsosaa on kadottanut oman äidinkieltensä, eivätkä he puhu saamea ensimmäisenä kielenään. Vanhempien mielestä koulun tulisi antaa takaisin nuorille heidän oma kielensä, joka heiltä itseltään aikoinaan vietiin. Osa nuorista on monikielisiä, he osaavat tai ymmärtävät saamea, jotkut eivät osaa kieltä, mutta kokevat olevansa saamelaisia. Osa nuorista on täysin assimiloitunut saamenkielestä ja kulttuurista. Assimilaatiota seurannut asia on myös saamenkieleen ja sen opetuksen kielteiseen suhtautumiseen. (Aikio-Puoskari 2009, 244-245.)

Jaakkolan (2009, 80) mukaan etnisten ryhmien välisiä ennakkoluuloja voidaan vähentää saattamalla heitä tekemisiin toistensa kanssa. Kun eri ryhmän edustajan tuntee henkilökohtaisesti, kuva hänestä ja hänen edustamastaan kulttuurista muuttuu

myönteisemmäksi. Suomalaiset eivät ole kuitenkaan kovin myönteisiä siihen, että maahanmuuttajille opetettaisiin heidän omaa kieltä ja kulttuuria koulussa (Jaakkola 1999, 185). Monikulttuurisessa ympäristössä kulttuurit ovat vain harvoin yhdenvertaisia. Yleensä valtakulttuuri sulattaa heikomman. Luonnollisesti monikulttuurinen henkilö ei sekoita kulttuureita keskenään, vaan valitsee sopivan tavan toimia tilanteen vaatimalla tavalla. Monikulttuurisella henkilöllä on vahva kulttuuriymmärrys, jonka avulla hän voi säilyttää ja edistää monia kulttuureja. Kulttuuriymmärrys auttaa estämään kulttuurien sulautumista. Kulttuuriymmärrys on tärkeää, koska sen avulla vähemmistökulttuuri voi edistyä ja säilyä. (Aikio 2010, 102-103.)

Skutnabb-Kangas on (1988, 189-194) määritellyt erilaisia puuteteorioita koskien vähemmistöjen oikeuksista koulutukseen. Kaikki osoittavat siihen suuntaan, että vähemmistökulttuurin lapsissa ja vanhemmissa on vika sekä itse kulttuurissa. Heitä kuvataan negatiivisella tavalla ja heidän edustamansa kulttuuri on arvotonta tai se estää oppimista. Toisten kulttuurien tuntemus ja arvostus auttaa ihmistä ymmärtämään syvemmin omaa kulttuuriaan. Ymmärretään myös, että vähemmistölapsessa ei ole vikaa, vaan siinä, että tietoa on liian vähän. Koulujen tulisi tukea lapsia heidän omaan kulttuuriinsa, mutta monet koulut ovat välinpitämättömiä vähemmistön edustajia kohtaan sekä siihen että heidän kieli ja kulttuuri erottuvat.

Peruskoulussa saamelaisvanhemmat kohtaavat vaikeita kysymyksiä, kun pitää pohtia laittaako lapsi saamenluokalle vai ei. Nämä ovat sellaisia asioita joita valtaväestöä edustavien vanhempien ei tarvitse miettiä, koska luonnollisesti lapsi menee omankieliseen luokkaan. Saamelaisvanhemmat joutuvat pohtimaan asioita pidemmälle, miettimään, onko mahdollista opiskella omalla kielellään koko peruskoulun ajan ja sen jälkeen? (Högmo 125-126.)

Nystad teki tutkimuksen kautokeinolaisista koulupudokas pojista. Nämä pojat olivat joko keskeyttäneet toisen asteen opintonsa tai eivät olleet ollenkaan lähteneet opiskelemaan. Kautokeinolaiset pojat olivat edelleen vanhanaikaisia

naisnäkemyksessään, sillä heidän mielestään naisen kuului opiskella ja miehen tehtävänä oli puolestaan tehdä töitä. Nystad väittää, että koulu edustaa modernia ja elinkeino perinnettä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret ymmärsivät koulun tärkeyden. Jotkut aloittivat toisen asteen opinnot, mutta keskeyttivät ne ja palasivat suorittamaan ne joskus myöhemmin loppuun. Toisaalta nuoret haluavat ammatin, mutta kuitenkin haluavat myös vapautta suhteessa kouluun. Nuorilla ei välttämättä ollut edes tavoitteena suorittaa opintoja kolmessa vuodessa tai jatkaa opintoja korkeakoulussa. Jotkut voivat aloittaa ja lopettaa koulutuksen niin usein, että heiltä viedään lopulta oikeus koulutukseen. Muiden asioiden tärkeys suhteessa kouluun oli huomattavissa jo aikaisin peruskoulussa, jos oppilas piti suurimman sallitun määrän luontaiselinkeinoon suunnattua vapaata ja toisella asteella jätettiin heti tiettyjä aineita pois ja suoritettiin ne jossain myöhemmässä vaiheessa. (Nystad 2003, 81,91.)

Kautokeinolaiset lapset ovat jo peruskoulu aikana paljon pois koulusta. Poissaoloja tulee eniten pääsiäisen ja muiden juhlapyhien tienoilla, kun on paljon häitä ja muita sukujuhlia. Poissaoloja tulee myös porohommien aikana. Suuri poissaolomäärä johtaa aukkoihin oppimisessa, jonka seurauksena erityisesti pojat eivät pärjää koulussa, eivätkä näin ollen välttämättä lähde jatkamaan opintoja peruskoulun jälkeen. Vanhemmat kokevat tärkeäksi opettaa lapsilleen perinteisiä taitoja ja tapoja, mitä koulussa ei opita. Kommunikaatiota kodin ja koulun välillä koetaan haastavaksi, koska vanhempien mielestä tärkeät asiat eivät ole tärkeitä koulun mielestä ja päinvastoin. Kautokeinolaisilla vanhemmilla on myös vaikeuksia auttaa lapsiaan läksyissä, kun heillä ei ole paljoakaan virallista koulutusta. Koulun tulisi ottaa saamelaisvanhempien taidot ja osaaminen huomioon perinteisissä taidoissa sekä saamelaisessa elämäntavassa ja hyödyntää niitä. Tämä parantaisi vanhempien itseluottamusta lastensa koulunkäyntiä kohtaan, positiivinen asenne toisi lojaaliutta koulunkäyntiä kohtaan. (Nystad 2003, 90.)

Nystad (2003, 114-116) on todennut, että Kautokeinossa oppilailla on vaikeaa opiskella saamenkieltä koulussa. Sitä hallitaan hyvin puheen tasolla, mutta kirjoittaminen tuo vaikeuksia. Sen vuoksi esimerkiksi opiskelu saamelaisessa korkeakoulussa ei ole mahdollista. Tämä ilmiö voi olla peruja oppilaiden vanhemmilta, jotka ovat kokeneet norjalaistumis-politiikan kouluaikana, jolloin opiskelu tapahtui pelkästään norjan

kielellä ja saamenkieli koettiin vain haittana. Kun pyydetään vähemmistökielen edustajaa lähtemään valtakielisten joukkoon, on kuin pyytäisi norjalaista lähteä Ruotsiin opiskelemaan. Norjalainen ymmärtäisi ruotsia kohtalaisen hyvin, mutta hän ei kykenisi kommunikoimaan ruotsalaisten kanssa samoin kuin norjalaisten. Nuoret kokevat vaikeuksia kielen suhteen kotiseudun ulkopuolella, saamelaisvihaa ja kiusaamista. Osa nuorista haluaa kuulla omaa kieltä myös vapaa-ajallaan ja viihtyä koulun ulkopuolellakin.

Norjassa opetussuunnitelmaan on lisätty kohta, että kaikkien peruskoululaisten on opittava saamelaisista, heidän historiasta ja kulttuurista. Saamelaisiin kouluihin on laadittu erillinen saamelainen opetussuunnitelma, jonka tavoitteena on vahvistaa erilaisia perinteisiä taitoja kuten paikallistuntemusta, kulttuuria ja perinteitä sekä saamelaisten elämäntapaa. (Aikio-Puoskari 2009, 254-255.)

5.5. Syrjäytymisen määritelmä

Syrjäytymis-käsitteellä tarkoitetaan hyvinvoinnin ongelmia sekä sosiaalisista yhteisöistä karsiutumista. Käsitettä voidaan käyttää puhuessa työttömistä, köyhistä, päihde- ja mielenterveysongelmaisista, asunnottomista sekä lapsista ja nuorista jotka jäävät ilman riittävää hoivaa ja huolenpitoa. Syrjäytyminen on käsitteenä laaja-alainen, samalla laaja-alaisuus kertoo erilaisten ongelmien rakenneyhtäläisyyden. Muita käsitteitä syrjäytymiseen liittyen ovat huono-osaisuus, marginalisaatio, alaluokka ja toiseus. Tilana syrjäytyminen on leimaava, se käsitetään käyttäytymistäipumuksena tai yksilöpsykkisenä ongelmana, henkilö on epäonnistuja. Eivät kuitenkaan kaikki ole syrjäytyneitä, joilla on tiettyjä sosiaalisia ongelmia. Syrjäytymisellä viitataan usein keskeisten yhteiskunnan toiminta-alueiden ulkopuolelle jäämiseen ja puutetiloihin. (Lämsä 2009, 28-30.)

Syrjäytyneisyyteen liittyy monenlaisia ongelmia kuten perheiden hajoaminen, huostaanotto, asunnottomuus, vararikko, rikollisuus, riippuvuus ja mielenterveysongelmat. Syrjässä olevat eivät ole sellaisten toimintojen piirissä, joita yhteiskunta pitää tarpeellisena. Niitä, joilla on joku koulutus tai tutkinto, ei pidetä syrjässä olevina, vaikka he olisivatkin työttömänä. Toisaalta työttömyys tai yhteiskunnan tukitoimien ulkopuolisuus ei aina tarkoita että henkilö olisi syrjässä. Hän saattaa olla aktiivinen kolmannella sektorilla, hoitaa omia vanhempiaan tai lapsiaan, valmistautua tuleviin opintoihin tai olla taiteilija, yrittäjä tai kirjailija, jolla ei ole säännöllisiä tuloja. (Myrskylä 2011, 24-25.)

5.6. Nuorten syrjäytymisvaara

Nuoruus on syrjäytymisherkkä elämänvaihe. Itse nuoruuteen ikäkautena liittyy monia muutoksia, kuten siirtyminen peruskoulusta jatkokoulutukseen ja siitä työelämään, samoin kuin lähteminen lapsuudenkodista kohti itsenäistä elämää. Murrosikää kuvaillaan kehityksen pullonkaulaksi ja jos nuoren elämässä tapahtuu samaan aikaan paljon myös muita muutoksia, esimerkiksi vanhempien avioero tai kaverisuhteissa tapahtuvat muutokset, pullonkaula voi mennä tukkoon. Yhteiskunnassa on myös tapahtunut muutoksia, jotka lisäävät nuorten syrjäytymisen riskiä. Näitä ovat muun muassa nuoruuden pidentyminen, sosiaalisen tuen, kontrollin ja nuorten aikuistumisprosessin eriytyminen sekä kova kilpailu työ- ja koulutuspaikoista. (Lämsä 2009, 36.)

Nuorten kohdalla on parempi puhua syrjäytymisvaarasta eikä varsinaisesta syrjäytymisestä. Syrjäytyminen on ulkopuolisuutta ja sen suunta on valtavirrasta tai normaalista kohti ulkopuolisuutta. Syrjäytyminen etenee vaiheittain ensin vaikeuksista koti-, koulu- ja sosiaalisesta ympäristöstä koulun keskeyttämiseen. Tämä johtaa huonoon työmarkkina-asemaan ja lopulta täydelliseen syrjäytymiseen. Täydellistä syrjäytymistä määritellään työn vieroksunnalla, sosiaalitoimesta saatavalla

toimeentulolla, kriminalisoitumisella ja alkoholismilla. (Linnanmaa & Suikkanen 2004, 28-29.)

Syrjäytyminen on vaikeinta silloin, kun nuori putoaa samaan aikaan useamman yhteiskunnan toimintajärjestelmän läpi. Työttömyys voi yksinään syrjäyttää ihmisen. Monesti syrjäytyminen alkaa koulutuksesta tai siitä, että jää koulutuksen ulkopuolelle ilman ammatillista tutkintoa. Työmarkkinoilla ei ole käyttöä kouluttamattomille nuorille ja he joutuvat helposti työttömiksi. (Aluehallintovirasto, haettu 18.3.2012.)

Saamelaisnuorilla on muihin lappilaisiin nuoriin verrattuna hiukan enemmän pulmia koti- ja perhe-elämässä, mutta kokivat kuitenkin perheen ja suvun hyvin merkittävinä. Sosiaaliset ongelmat, kuten köyhyys, mielenterveys- ja päihdeongelmat huolestuttavat saamelaisnuoria muita enemmän. Myös tulevaisuuteen liittyvät asiat, kuten ilmastonmuutos ja oman kulttuurin säilyminen huoletti saamelaisnuoria. (Sutinen & Guttorm & Heikkilä 2010.) Varsinaista syrjäytymistä saamelaisnuorten kohdalla ei tiettävästi ole tutkittu, mutta on todennäköistä, että he ovat yhtäläillä syrjäytymisvaarassa, kuin muutkin nuoret jäädessään ilman koulutuspaikkaa tai työttömäksi, yhteiskunnan tukitoimien ulkopuolelle. Tämä erityisesti silloin, kun nuoret asuvat ja elävät keskellä suomalaista yhteiskuntaa, ilman perheen ja suvun luomaa vahvaa tukiverkostoa.

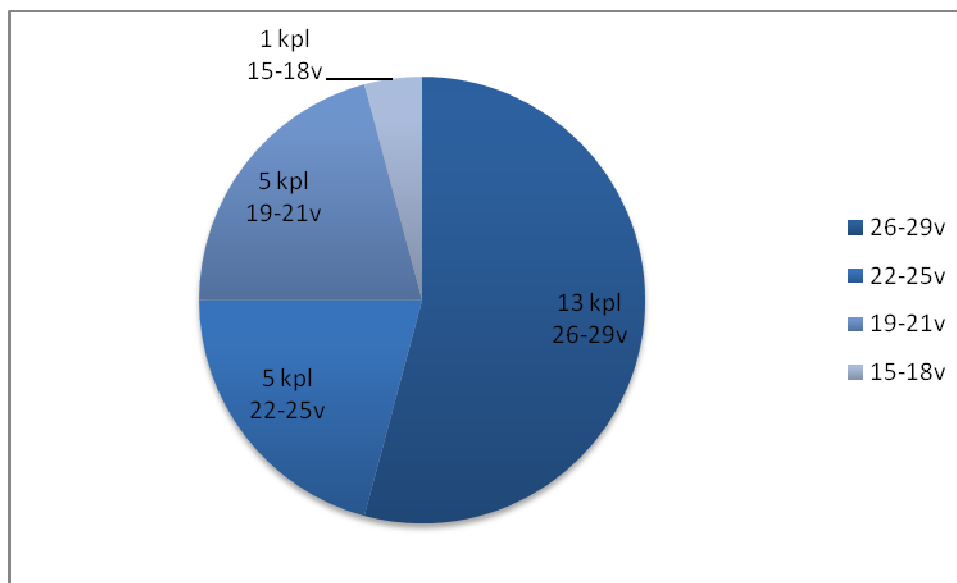
6. TUTKIMUSTULOKSET

Laadin kysymykset kyselyyn yhdessä opinnäytetyön tilaajan SamiSoster ry:n edustajien kanssa vastaamaan mahdollisimman hyvin tarvetta. Kysymyksiä oli yhteensä 27, joista suurin osa oli monivalintakysymyksiä, osa puolestaan avoimia kysymyksiä. Kysymyksistä 14 oli pakollisia ja loppuihin oli vastaaminen vapaaehtoista. Lomakkeen rakenne muotoutui perustiedoista, eli nuoren sukupuoli, ikä ja kulttuuri- sekä koulutustausta. Myös vanhempien kulttuuri-, koulutus- ja työtausta kartoitettiin, jotta voitaisiin vertailla liittykö vanhempien alhaisempi sosioekonominen tausta nuorten koulupudokkuuteen. Nuorelta kysyttiin opiskelupaikan valintaan liittyvistä asioista, sekä keskeytymiseen johtaneista syistä. Kyselyn lopulla kiinnitetään huomiota siihen, kuinka nuorta olisi voinut tukea opiskelussa ja mitä tulevaisuuden suunnitelmia hänellä on.

Webropolissa olleeseen kyselyyn vastasi ajanjaksolla 30.1.-19.2.2012 24 henkilöä, joista miehiä oli 13 ja naisia 11. Kysely oli tarkoitus toimittaa asianomaisille TE-toimiston kanssa yhteistyössä, mutta TE-toimistolla ei ollutkaan rekisteriä henkilöistä jotka olivat keskeyttäneet toisen asteen opintonsa. Lopulta kysely laitettiin Facebookiin eri ryhmien seinille sekä sähköpostitse Utsjoen kunnan eri toimijoille ja yksityishenkilöille eteenpäin jaettavaksi.

Tämä tutkimus kertoo yhden puolen Utsjoen kunnan koulupudokkaista. Vastajat eivät ole stereotypinen joukko, eli heitä ei ole valittu tietyin perustein, vaan vastaaminen on liittynyt vapaaehtoisuuteen. Eräs huomioitava seikka on se, että useat henkilöt eivät halunneet vastata kyselyyn, vaikka kuuluivatkin kohderyhmään ja anonymiteetti oli taattu. Mielestäni tämä oli mielenkiintoinen ilmiö ja tulikin mieleen, että yksi syy tähän on voi olla se, että saamelaisia on opetettu olla kertomatta omista asioistaan muille ihmisille.

Alle 20 -vuotiaiden ikäryhmä oli jaoteltu alun perin 15–16 ja 17-18 -vuotiaisiin, mutta koska vastauksia näihin ikäryhmiin tuli vain yksi, anonymiteettisuojaan vuoksi yhdistin ne. Ihmettelin tätä alle 20 -vuotiaiden vähäisyyttä ja kyselin nuorilta, että tuntevatko ketään joka olisi keskeyttänyt opintonsa, mutta kukaan ei sanonut tietävänsä. Eniten vastaajia oli 26-29 -vuotiaissa. (Kuvio 1)

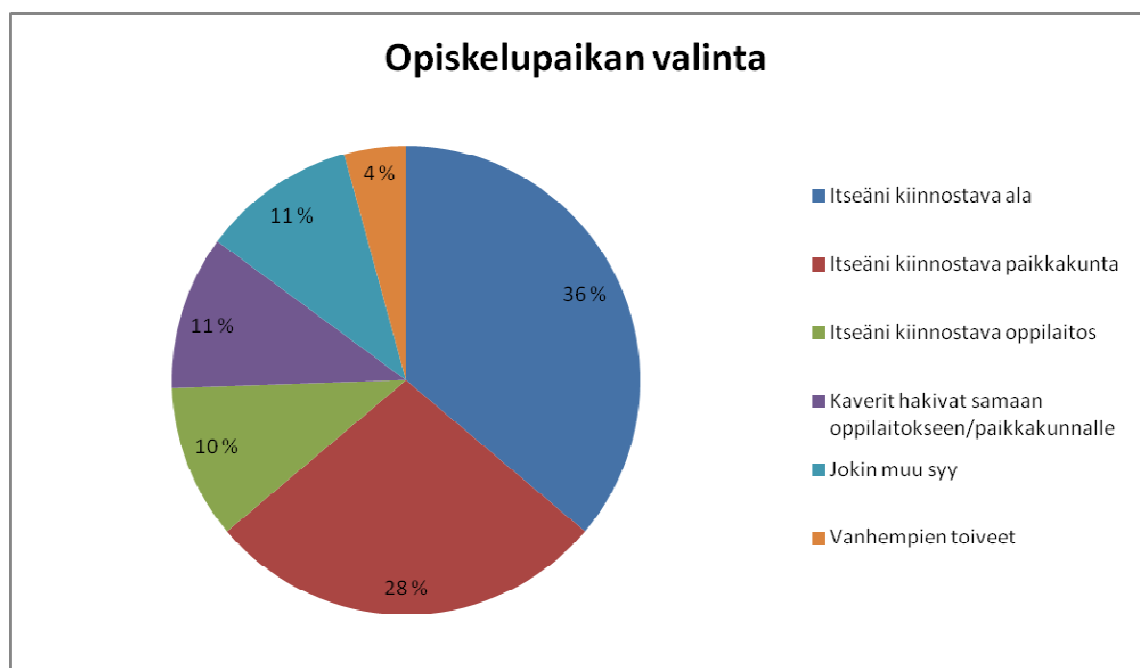

Kuvio 1. Vastaajien ikäjakauma

Vastaajista 21 vastasi olevansa saamelaisia tai suomalais-saamelaisia, kolme vastaajaa oli suomalaisia. Vanhemmista yleisemmin isä oli saamelainen (18), äitien kohdalla luku meni lähes puoliksi, 12 suomalaista ja 11 saamelaista äitiä, yksi oli vastannut ”muu, mikä?” kohtaan.

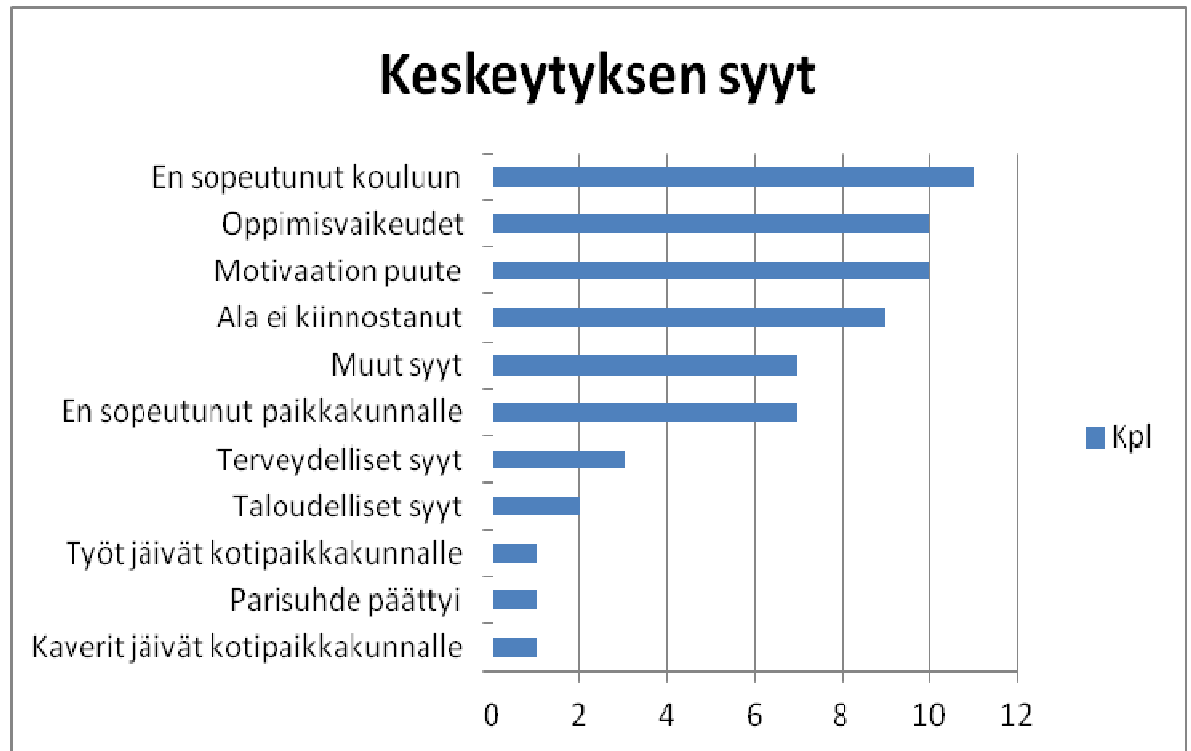
Koulutustaustasta kysyttäessä 17 vastaajista kertoi peruskoulun olevan korkein suoritettu koulutus, viidellä vastaajalla lukio ja kahdella ammattikoulu. Tällä hetkellä yli puolet vastaajista (14) opiskelee pääasiassa toisen asteen tutkintoa, mutta osa myös ammattikorkeakoulussa, oppisopimuksella tai kurssilla.

Vanhempien korkeimmaksi koulutukseksi noin puolet vastaajista ilmoitti perus-/kansakoulu, seuraavaksi eniten oli ammattikoulun käyneitä ja jonkin verran yrittäjiä ja korkeakoulutettuja. Isien kohdalla oli jonkun verran vastauksena ”Ei mitään koulutusta”, mutta muuten vanhempien koulutustaustat jakautuivat tasaisesti. Vastaajien isistä 11 oli palkkatyössä, ja vastaavasti kahdeksan kappaletta äideistä. Äideistä neljä oli yrittäjiä, joista kolme oli luontaiselinkeinonharjoittajia, kuten myös isistä. Eläkkeellä oli äideistä yhdeksän ja neljä isää.

Kuvio 2. Opiskelupaikan valinta

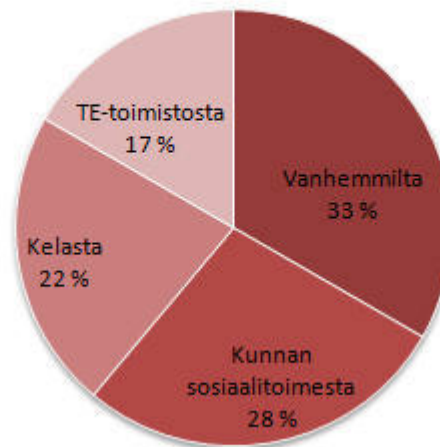
Kysyttäessä koulutuspaikan valintaan liittyvistä seikoista (kuvio 2), enemmistö vastaajista kertoi hakeneensa itseään kiinnostavalle alalle. Tässä kysymyksessä sai valita enintään kolme vaihtoehtoa. Kiinnostus paikkakuntaan oli toiseksi suurin syy koulutuspaikan valintaan. ”Itseäni kiinnostava ala” ja ”kaverit hakivat samaan oppilaitokseen/ paikkakunnalle” saivat saman verran ääniä. ”Jokin muu syy” oli muutamilla vastauksena ja selityksenä kotipaikan läheisyys tai tutut samalla paikkakunnalla. Vanhempien toiveet olivat syynä koulutuspaikan valintaan vain pienellä osalla. Lisäksi vaihtoehtoina kyselyssä oli ”Koulun/ OPO:n toiveet ” ja ”Tytttö-/poikakaverin takia” näitä vaihtoehtoja ei valinnut yksikään vastaaja.

Kuvio 3. Miksi keskeytit opinnot?

Koulutuksen keskeyttämiseen johtaneita syitä (kuvio 3) olivat kouluun sopeutumisvaikeudet (11), useita vastauksia tuli myös kohtiin: motivaation puute (10) ja oppimisvaikeudet (10), ala ei kiinnostanut (9). Moni oli vastannut myös keskeytyksen syyksi sopeutumattomuuden koulutuspaikkakunnalle (7). Muiksi syiksi kerrottiin avoimissa vastauksissa muun muassa koti-ikävä, perhesyitä ja kouluun liittyvät ongelmat. Avoimia vastauksia en vastaajien anonymiteetin säilyttämisen vuoksi avaa tämän enempää. Tämän kysymyksen vastauksia tukevat muun muassa Utsjoen kunnan viranomaisen näkemys, Nystadin (2003) tutkimus ja Norjan lapsiasiainvaltuutetun toimistolle tehty selvitys (Somby-Sandvik 1995).

Mistä olisit toivonut tukea opintojen jatkamiseen?

Kuvio 3.

Vastaajista 15 kertoi koulun keskeytyksestä olevan yli viisi vuotta. Valtaosa (14) ei ollut jäänyt asumaan opiskelupaikkakunnalle. Tällä hetkellä kuusi vastaajista kertoi opiskelevansa ja yhtä monta on työelämässä. Työttömänä työnhakijana oli kaksi, saman verran työharjoittelussa. Kurssilla oli yksi ja yksi kertoi jatkavansa keskeytyneitä opintoja. Avoimissa vastauksissa tämänhetkisen elämäntilanteen kuvaukset olivat kirjavia. Vastaajat kertoivat olevansa yrittäjänä, kulkurina tai eläkeläisenä. Eräs kertoi opiskelevansa oppisopimuksella ja toinen opiskeli työn ohessa. Oppisopimus tulee esille myös kysymyksessä, joka koskee tulevaisuuden suunnitelmia koulutuksen suhteen. Avoimessa vastauksessa on vastattu että ”jos vois opiskella etänä tai oppisopimuksella”. Etäopiskelu on pääasiassa kotona tapahtuvaa opiskelua oppimistehtäviä tehdessä ja ajoittain opiskelua oppilaitoksessa tai mahdollisesti netin kautta osallistumista luennoille. 14 vastaajalla oli jonkinlaisia opiskeluun liittyviä suunnitelmia, joko he aikoivat hakea opiskelemaan, tai heillä oli jo opiskelupaikka ja aikoivat aloittaa opinnot. Kymmenellä ei ollut opintoihin liittyviä suunnitelmia. Vastausten hajonta oli tasaista kysymyksessä ”Koetko tarvitsevasi tukea jatkaaksesi opiskelua?”. Vastaajat olisivat tarvinneet tukea jatkaakseen opintoja tai pystyäkseen jatkamaan keskeytyneitä opintoja. Kannustusta olisi toivonut kahdeksan vastaajaa, kolme olisi kaivannut ohjausta ja neuvontaa, sekä saman verran taloudellista tukea.

Viisi olisi toivonut tukea kunnan sosiaalitoimesta ja neljä Kelasta, tuen tarvetta TE-toimistosta olisi halunnut kolme. Kahdeksan vastasi kaivanneensa tukea vanhemmiltaan (Kuvio 3.).

Nuorten hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi oma ydinperhe. Perheen hyvät ja lämpimät suhteet ovat erittäin merkitykselliset nuorelle, vaikka hän viettäisikin aikaansa enenevässä määrin kodin ulkopuolella. Nuori toivoo kotielämästä rauhaa ja vakaita ihmissuhteita sekä pysyvyyttä. Hyvien suhteiden edellytyksenä on normaali arkinen ajanvietto perheen kesken. Se vaatii nuorelta aitoa viihtymistä oman perheensä kanssa ja hyviä keskinäisiä vuorovaikutustaitoja. Suuri osa lappilaisista nuorista kokee viihtyvän perheessään sekä pitää perhettään lämpimänä ja välittävänä. Perheellä on tärkeä tehtävä ohjata nuorta sosiaalisten suhteiden luomisessa yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Nuori kaipaa rajoja ja kontrollia esimerkiksi kotiintuloajoissa, mutta monet nuoret kokevat jäävänsä ilman sitä. Nuoret kaipaavat myös aikuisen läsnäoloa ja vuorovaikutusta, vaikka yrittävätkin pyristellä irti vanhempien vaikutusvallasta. Ristiriitaista onkin, että silloin, kun nuori tarvitsisi kaikkein eniten tukea ikävaiheensa elämänmuutokseen, hän irrottautuu vanhemmistaan ja tekee tuen antamisesta hankalaa. Perheen tuki ja kiinnostus nuoren hyvinvoinnista ovat sosiaalista tukea, jota nuoret kokevat tarvitsevänsä. (Sutinen 2010, 19-21.)

Enemmistö vastaajista (14) näkee itsensä viiden vuoden kuluttua töissä. Avoimessa kysymyksessä ”Mitä aiot itse tehdä tulevaisuuden haaveen toteuttamiseksi?” vastaukset ovat motivoituneita. Vastaajat aikovat jatkaa opintojaan ja hakea aktiivisesti töitä. Toiveet oppisopimuksesta ja etäopiskelusta tulevat esille myös tässä kysymyksessä.

Viranomaisen näkemys

Kävin Utsjoella haastattelemassa kunnan viranomaista nuorten koulun keskeytykseen liittyen. Suoritin hänelle teemahaastattelun pohjautuen kyselylomakkeeseen koulunsa keskeyttäneille nuorille.

Koska vanhemmilla on vastuu elättää alle 18-vuotiaita lapsiaan, niin viranomaisen näkökulmasta koulupudokas nuoret tulevat yhteiskunnan palvelujen piiriin pääasiassa vasta saavuttaessaan täysi-ikäisyyden. Esimerkiksi toimeentulo- tai työmarkkinatukeen on oikeutettu vasta 18 vuotta täyttänyt henkilö. Etsivän nuorisotyöntekijän työnkuvaan kuuluu puuttua koulunsa keskeyttäneiden tai kokonaan koulutusta vaille olevien nuorten urasuunnitelmiin jo aiemmin. Sellaisia nuoria, joilla ei ole edes jonkin verran töitä, on hyvin harvassa. Nuoria työllistää muun muassa rajakauppa ja poronhoito. Ruotsin-, norjan- tai saamenkieltä taitavat saavat helposti töitä Norjasta myös ilman koulutusta.

Havaintojen mukaan poikia on kolme neljäsosaa opintojen keskeyttäjästä, kulttuuritaustaa on vaikea alkaa määrittelemään, koska perheistä suurin osa on kahden kulttuurin perheitä. Suurin osa keskeyttäjästä tulee perheistä, jossa ainakin toinen vanhemmista on saamelainen. Poronhoitaja perheissä nuoret eivät välttämättä lähde ollenkaan opiskelemaan, vaan ovat päättäneet jatkaa elinkeinoa, mutta niiden poronhoitajaperheiden lapset jotka lähtevät opiskelemaan, eivät kovin usein keskeytä opintoja. Harva utsjokelainen nuori hakee opiskelemaan Inariin Saamelaisalueen koulutuskeskukseen tai Kautokeinin saamelaiseen korkeakouluun, vaikka siellä voisi opiskella saameksi ja linja vaihtoehtoja on monia. Toisaalta Kautokeinoon on erittäin vaikeaa kulkea ilman omaa autoa, koska julkiset liikenneyhteydet sinne ovat lähes olemattomat. Suurin osa nuorista haluaa lähteä Rovaniemelle tai Ouluun.

Vanhempien suhtautumisella koulutukseen on suuri merkitys nuorten asenteeseen ja arvostukseen koulua kohtaan. Jotkut vanhemmat toivovat, että nuori jäisi omaan kuntaan opiskelemaan lukioon, muuta vaihtoehtoa ei ole. Nuori saattaa mennä lukioon ”kasvamaan”, vaikka hänellä ei olisikaan tarkoitusta valmistua ylioppilaaksi. Saamenkielisessä opetuksessa olleilla nuorilla voi olla vaikeuksia suomenkielisten esseiden kirjoittamisessa tai vaikeutta käyttää käsitteellistä kieltä. Suurin yksittäinen syy keskeyttämiseen todennäköisesti koti-ikävä, ollaan liian nuoria muuttamaan pois kotoa ja yksinäisyys saattaa vaivata. Vahvankin nuoren on vaikea lähteä kotoa niin nuorena ja kun välimatkat ovat niin pitkiä. Pojilla erityisesti on halu palata takaisin kotiin, tytöille

lähteminen ja yksin pärjääminen on helpompaa. Joissakin tapauksissa mopo saattaa karata käsistä ja kuvioihin tulee alkoholi, poika-/tyttökaverit ja vapauden tunne kun vanhemmat eivät ole rajoittamassa nuorta. Tällainen käytös johtaa nopeasti siihen, että koulunkäynti ei maistu ja nuori jää jälkeen opinnoissa. Tunneilta myöhästellään tai koulusta voidaan olla poissa 1-2 viikkoa kerrallaan ilman mitään syytä. Utsjoella nuoret ovat tottuneet siihen, että selittelyllä saa kuitattua opintoja, mutta ammattikoulussa sovittelu ei ehkä onnistukaan. Kontaktinotto vieraisiin voi olla vaikeaa, tai ryhmäytyminen uuteen luokkaan, kun on tottunut olemaan tuttujen ympäröimänä.

Periaatteessa toisen asteen opintojen keskeyttävälle nuorelle tulisi heti laatia suunnitelma, millä tukitoimilla häntä lähdetään tukemaan. Käytännössä sitä ei tehdä resurssien puutteen vuoksi. Toisaalta aina ei tule tietoa mihinkään, jos nuori keskeyttää opinnot ja elää vanhempien elättämänä. Peruskoulujen ja lukion opinto-ohjaajille pitäisi tulla tieto keskeyttäjästä, mutta viranomaisella ei ollut tietoa, tapahtuuko näin. Etsivänuorisotyöntekijän tehtäviin kuuluu miettiä etenemispolkuja opinnot keskeyttäville nuorille, jotka ovat useimmiten työharjoittelu ja suunnitelma opintojen jatkamisesta. Jos opintoja ei jatketa 1-2 vuoden sisällä keskeyttämisessä, mahdollisuus puuttumiseen vaikeutuu. Kolme vuotta on kriittinen raja puuttumiseen, sen jälkeen nuoret jäävät olemaan paikoilleen. Samoin yli 25 -vuotiaat ovat torjuvia tukitoimiin, etenkin jos vanhemmat antavat heidän asua kotoa. Syrjäytyminen ei kuitenkaan ole suuri ongelma, jonkun verran on sitäkin nähtävissä, mutta yleensä taustalla on muitakin ongelmia kuten mielenterveys- tai päihdeongelmia. Osa näistä henkilöistä on eläkkeellä, joten normaalit koulutusvaatimukset eivät heitä koske.

Utsjoen kunta on tarvittaessa ostanut tukihenkilöpalveluita Rovaniemellä opiskeleville nuorille, jotka ovat vaarassa keskeyttää opinnot. Tukihenkilö tukee nuorta opinnoissa ja vapaa-ajalla esimerkiksi esittelemällä harrastusmahdollisuuksia ja opastamalla elämään Rovaniemellä ja neuvoo käytännön asioissa. Tukihenkilötoiminta voi olla ammatillista, eli ostetaan palvelua esimerkiksi lastensuojeluyksiköstä tai se voi olla halukas yksityishenkilö esimerkiksi oppilaitoksen kautta joku vanhempi nuori. Erityisesti lastensuojelun piirissä olevia nuoria tuetaan heidän lähtiessä opiskelemaan, pidetään

yhteyttä ja tuetaan tarpeen mukaan taloudellisesti esimerkiksi kirjojen ostossa tai muissa tarpeellisissa hankinnoissa.

Viranomaisen sanoo olevansa huolestunut nuorten tilanteesta, vaikka tänä vuonna (2011) tilanne on parempi kuin vuonna 2010. Syyksi hän epäilee etsivän nuorisotyöntekijän jalkautumista kuntaan. Nuoret eivät enää ”uskalla” jäädä aloilleen koska pelkäävät joutuvansa nuorisotyöntekijän kynsiin. Nuoret, jotka jäävät kotiin eivät ole tyytyväisiä ratkaisuunsa, mutta eivät vain saa lähdettyä.

7. YHTEENVETO JA POHDINTA

Tämä opinnäytetyö nosti esille enemmän kysymyksiä kuin antoi vastauksia. Toisaalta se kertoo siitä, että nivelvaihe peruskoulusta toiselle asteelle siirryttäessä ei ole ongelmaton ja työtä riittää tehtäväksi tulevaisuudessakin tämän ongelman ratkaisemiseksi. Tässä opinnäytetyössä tuli kuitenkin ilmi sekin puoli, että viranomaiset haluavat tukea nuoria opiskelemaan lähtemisessä, joka on erittäin positiivinen asia.

On syytä pohtia, mistä johtuu, että kouluun tai uudelle paikkakunnalle ei sopeuduta. Iso ammatillinen oppilaitos voi tuntua vieraalta jo kokonsa puolesta, kun on tottunut pieneen tuttuun kouluympäristöön. Opetustyyli on erilaista kuin peruskoulussa ja oppilaita luokassa joskus enemmän kuin Utsjoen kunnan pienimmissä kouluissa. Paikkakunnalle sopeutumattomuus voi johtua osittain samoista asioista ja siitä, että siellä ei ole tuttuja tai muuten ei tunne paikkakuntaa. Nämä ovat mahdollisia syitä, mutta nuorten sopeutumista helpottamaan, olisi hyvä selvittää pohjimmaisat syyt, miksi sopeutuminen on niin vaikeaa. Valitun koulutusalan kiinnostamattomuus voi avoimien vastausten perusteella johtua siitä, että valitaan kotia lähellä oleva oppilaitos. Lopulta todetaan, että sen tarjonta ei kiinnostakaan itseä tai vastaa omia tulevaisuuden ammatillisia toiveita.

Oppimisvaikeuksiin puututaan jo peruskoulu aikana, mutta vastaajista yli 40 prosenttia kertoi koulun keskeytyksen johtuneen juuri oppimisvaikeuksista. Tässä kohtaa on vaikea määritellä, onko vastaaja tarkoittanut oppimisvaikeuksilla luki- tai kirjoitushäiriötä vai muuta oppimiseen liittyvää vaikeutta. Opintojen alussa uuteen oppimistyyliin on totuteltava ja joillakin siihen voi mennä pitkäkin aika. Oman käsitykseni mukaan oppimiseen oppimista ja siihen liittyviä vaikeuksia voidaan pitää jonkinlaisina oppimisvaikeuksina. Jos nuorella on todettu oppimisvaikeus, häntä tuetaan toisen asteen opinnoissakin esimerkiksi opiskelujärjestelyin ja tarvittaessa erityisopetuksella. Joissakin tapauksissa oppimisvaikeudet ilmenevät vasta aikuisiällä.

Saamelaisilla tulisi olla mahdollisuus saada koulutuksessa tukea omalle itselle ja kulttuuri-identiteetille. Tätä kehitysprosessia ei tulisi katkaista jatkokoulutukseen siirryttäessä, eikä varsinkaan nuorena, kun oman identiteetin luominen on kesken. Emme voi vaatia suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden arvostamista, jos koulutuslaitos itse sotii tätä vastaan olemalla huomioimatta eri kulttuurien edustajat ja kulttuurin mukana tuomat rikkaudet. Peruskoulun jälkeisten oppilaitosten tulisi tarjota saamelaisen kulttuurin palveluita opetuksessaan. Ammattiin valmistuvat ja saamelaisalueelle palaavat kulttuuriaan arvostavat nuoret toisivat ammattitaidon ja tiedon lisäksi elettävän ajan vivahteen. Oppisopimuksella opiskeleminen ja koulutusta tarjoavien yhteistyö antaisi paremmat mahdollisuudet opiskeluun saamelaisalueella ja nuori voisi jäädä peruskoulun tai lukion jälkeen kotiseudulleen. Lapin kouluissa olisi tärkeää tukea ja huomioida saamelaiskulttuuria. Se edistäisi saamelaisnuorten jäämistä kotiseudulleen. (Kähkönen 2007, 126-136.)

Utsjoen kunnassa oli TE-toimiston nettisivujen mukaan 29 vapaata työpaikkaa 29.4.2012. Töihin haettiin muun muassa opettajia, hoitajia, myyjiä, siivoojia ja keittiöhenkilökuntaa. Työnantajina oli niin Utsjoen kunta kuin yksityisiäkin. (mol.fi, tulostettu 29.4.2012) Vapaiden työpaikkojen määrä kertoo siitä, että tarve koulutetulle henkilöstölle on suuri.

”*Saamelaisuus on lahja.*” todetaan lapsiasiainvaltuutetulle tehdyssä tutkimuksessa. (Rasmus 2008). Se on tosiaan lahja, josta tulisi olla ylpeä sekä arvostaa sitä ja sen tuomista mahdollisuuksista. Oman kulttuurin arvostus on omien esi-isien ja oman synnyinseudun arvostamista. Suvulla on suuri merkitys saamelaisten elämässä. Lapsille on luonnollista viettää aikaa isovanhempien, enojen, tätien, serkkujen ja muiden, kaukaisempien sukulaisten kanssa. Kanssakäyminen sukulaisten kanssa luo yhteisöllisyyttä ja lapselle kasvavat juuret omaan kotiinsa ja sukuunsa. Vahvat juuret ja kulttuuri-identiteetti kasvattavat lapsen itsetuntoa sekä tunnetta, että hän on arvokas omana itsenään. Luonto määrittelee saamelaisten elämäntavan, koska he ovat luonnon kansaa ja saavat sieltä elinkeinon. Luonnon kanssa eletään sopusoinnussa toisiaan kunnioittaen. Luontoa ei sovi turmella ja eikä sieltä oteta enempää kuin itse tarvitsee. Eläminen luonnon keskellä opettaa ihmiselle monia tarpeellisia taitoja siellä

pärjäämiseen ja toimimiseen, luonnon merkeistä opitaan lukemaan esimerkiksi säätilan muutoksia. Kun tuntee ympäristönsä, pystyy pärjäämään siellä.

Pitääkö kaikkien sitten kouluttautua? Yksilöllä on oikeus päättää omasta elämästään ja sen suunnasta. Tutkimusten mukaan koulutus auttaa työn saannissa ja voi ehkäistä syrjäytymistä. Nuorten syrjäytyminen on yhä suureneva ongelma suomalaisessa yhteiskunnassa, joka voi johtaa niin psyykkisiin kuin fyysisiin sairauksiin ja lopulta ennenaikaiseen kuolemaan. Mikään tutkimus ei ole osoittanut, että saamelaisnuoretkaan olisivat immuuneja syrjäytymiselle, etenkin kun suurin osa heistä asuu saamelaisalueen ulkopuolella. Utsjoella suvun ja kyläyhteisön tuki on merkityksellinen syrjäytymisvaarassa olevalle nuorelle, mutta kotiseudun ulkopuolella samanlaista tukiverkostoa ei ehkä ole.

Ympäristöllä on suuri vaikutus myös siihen, kuinka nuori sopeutuu opiskelupaikkakunnalle ja integroituu omaan kouluun ja luokkayhteisöönsä. Kun on koko elämänsä asunut pienessä ja turvallisessa yhteisössä, voi muutto toiselle paikkakunnalle olla melkoinen shokki. Aluksi on opeteltava, kuinka toimia vieraiden seurassa, kuinka luoda sosiaalisia suhteita uusiin ihmisiin. Lisäksi on tutustuttava vieraaseen ympäristöön. Monia haasteita tulee eteen alkuaikoina ja mahdollisesti koko opiskeluajan. Siinä vaaditaan hyvää ongelmanratkaisutaitoa, pitkäjänteisyyttä ja sinnikkyyttä. Tuen tarpeesta kysyttäessä, eniten toivottiin tukea omilta vanhemmilta. Mielestäni tämä on merkittävä tulos ja siihen tulisi paneutua tarkemmin. Ovatko mahdollisesti saamelaisvanhemmat nuorten omastakin mielestä liian sallivia koulun keskeytyksen suhteen? Vai toivoisivatko he enemmän taloudellista tukea, koska toiseksi eniten vastattiin että kunnan sosiaalitoimen olisi pitänyt tukea nuorta enemmän. Opintotuki on todella pieni etenkin kun iso osa siitä voi mennä pelkkiin kotimatkoihin linja-autolla, eikä kaikilla vanhemmilla ole välttämättä mahdollisuutta tukea nuorta taloudellisesti.

Nuorta pitäisi alkaa valmistelemaan riittävän ajoissa kotoa pois muuttamista varten. Tähän työhön olisi tärkeää osallistua vanhempien lisäksi myös yläasteen opettajat ja

nuorisotyöntekijät jotka pääsevät hyvin lähelle peruskoulun päättävää nuorta. Sámi Soster ry:n Balddas-hankkeella on tavoitteena luoda vertaistuki verkosto Rovaniemeen lähteville opiskelijoille, joten mahdollisuus uuden toimintatavan kehittämiseksi olisi mahdollista. Toisaalta Balddas-hankkeen yksi tarkoitus on vanhemmuuden tukeminen. Utsjokelaiset nuoret toivovat kyselyn mukaan vanhempien tukea opiskeluihin, joten hankkeen kautta olisi hyvä alkaa tarkemmin selvittämään millaista tukea nuoret toivovat vanhemmiltaan ja kuinka hanke voisi tukea vanhempia tässä työssä.

Utsjoen kunnan suuri määrä koulutuksen ulkopuolella olevista on huolestuttavaa. Ja toisaalta se kertoo sen, että nuoret eivät halua jättää kotiseutuaan edes opiskelun ajaksi tai että he eivät pysty sopeutumaan suomalaiseen elämäntapaan ja suomalaiseen koulutussysteemiin. Opinnäytetyössäni ilmi tulleiden seikkojen pohjalta voi olettaa, että poroelinkeinoa harjoittavat nuoret joko suorittavat opintonsa loppuun tai eivät lähde ollenkaan opiskelemaan. Nuoren päättäessä jatkaa vanhempiensa elinkeinoa, hän voi ajatella ettei tarvitse koulutusta. Kaikki mitä hänen tarvitsee osata, hän oppii vanhemmiltaan tai työtä tekemällä. Tämä pitää varmasti paikkaansa, elinkeinon liittyvissä asioissa. Maailma kuitenkin muuttuu koko ajan. Kaikkein pitää olla varautunut ja koulutus toisi turvaa myös perinteisen elinkeinon harjoittajalle, koska pelkällä taidolla ei nyky maailmassa saa töitä. Nuorilla on vaara etäännyä omasta elinkeinostaan lähtiessään opiskelemaan vuosiksi kauas kotoa. Heiltä jää oppimatta paljon tärkeitä asioita omaan elinkeinon liittyen, mikä ei myöskään ole tarkoituksenmukaista.

Perinteistä elinkeinoa harjoittaville, sekä syrjäseuduilla asuville nuorille tulisi löytää joustavampia opiskelukeinoja. Nykyään Utsjoen kunnassakin etäyhteydet ovat kehittyneitä ja se mahdollistaisi osittain muun muassa verkon kautta opiskelun. Oppisopimuskoulutukseen ollaan myöntämässä lisää tukia ja sitä olisi hyvä hyödyntää myös Utsjoen kunnassa, koska työntekijöistä on pulaa niin kunnallisella kuin yksityiselläkin puolella. Tästä olisi hyötyä kaikille osapuolille, työntekijät saisivat koulutuksen, työnantajat pätevää työvoimaa ja asiakkaat saisivat ammattitaitoista palvelua. On kuitenkin muistettava, että oppisopimuksella sekä etäopiskelu vaatii opiskelijalta motivaatiota ja ehdotonta sitoutumista opiskeluun ja oppimistehtävien

tekemiseen. Nuorelle, joka lähtee kauas kotoa opiskelemaan, tulisi löytää pysyviä ja nuorille sopivia tukimuotoja. Utsjoen kunta järjestää jo nyt keskeytysuhan alla olevalle nuorelle tukihenkilön opiskelupaikkakunnalle, voisiko siitä tulla pysyvä ratkaisu? Ehkä yläasteella tai lukiossa voitaisiin muodostaa niin sanottu tukihenkilörinki, jossa esimerkiksi edellisen vuoden opiskelija ottaisi uuden opiskelijan vastaan. Opiskelemaan lähtevä nuori tietäisi jo ennen lähtöään, että kuka opastaa hänet alkuun opiskelupaikkakunnalla ja kehen voi turvautua koti-ikävänsä iskiessä. Tällainen tapa lisäisi yhteisöllisyyttä ja varmasti parantaisi nuoren turvallisuuden tunnetta kotoa pois lähtemiseen.

Yhteiskunnan näkökulmasta Utsjoen kunnan korkea koulutuksen ulkopuolella olevien, eli koulupudokkaiden määrä, on ongelmallinen, koska se aiheuttaa välillisiä tai välittömiä kustannuksia kunnalle ja koko yhteiskunnalle. Yksilön kannalta vaikuttaa siltä, että koulupudokkuutta ei pidetä ongelmana. Toimelias ihminen löytää aina töitä tai keinoja tulla toimeen myös ilman koulutusta. Vielä toistaiseksi tämä näyttää toimivan, koska työttömiä Utsjoen kunnassa on suhteellisen vähän ja työpaikkoja runsaasti. Kuinka kauan tällainen voi toimia, sen aika näyttää.

LÄHTEET

Aikio, Aimo 2010. Olmmošhan gal birge. Čálliid lágádus Vaasa.

Aikio-Puoskari, Ulla 2009. The Ethnic Revival, Language and Education of the Sámi, an Indigenous People in Three Nordic Countries (Finland, Norway and Sweden). Teoksessa: Skutnabb-Kangas, Tove & Phillipson, Robert & Mohanty, Ajit J. & Panda, Minati (toim.) 2009. Social justice through multilingual education. Multilingual matters Bristol, Buffalo, Toronto.

Ahola, Sakari & Galli, Loretta 2010. Nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajiensa syrjäytymispuheen ulottuvuudet. Teoksessa: Anttila, Anu-Hanna & Kuussaari, Kristiina & Puhakka, Tiina (toim.). Yliopistopaino Helsinki.

Alitolppa-Niitamo, Anne 1993. Kun kulttuurit kohtaavat. Otava Keuruu.

Aluehallintovirasto

<http://www.laaninhallitus.fi/lh/etela/arvio/home.nsf/pages/94B42B5E1A03834DC2256C77004B49DF?OpenDocument> (Haettu 18.3.2012)

Balto, Asta 2003. Muitalusat Sámis. Teoksessa Eriksen, Edel Haetta (toim.). Árvvut, Árvo, Vierthe, Samiske verdier. Davvi Girji OS Karasjok.

Giellagas-instituutti <http://www.oulu.fi/giellagas/fi/opetus/opetus.html> (Haettu 31.3.2012)

Högmo, Asle 1989. Norske idealer og samisk virkelighet om skoleutvikling i det samiske området. Gyldendal Norsk forlag.

Jaakkola, Magdaleena 1999. Maahanmuutto ja etniset asenteet. Edita Helsinki.

Jaakkola, Magdaleena 2009. Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987-2007. Editaprint Oy Helsinki.

Jávo, Anne Cecilie 2003. Child-rearing and child behavior problems in a Sami population – a cross-cultural study of families with pre-school children. Department of Child and Adolescent Psychiatry, Faculty of Medicine Universitet I Tromsø. Child and Adolescent Psychiatric Clinic Karasjok.

Järvensivu, Linda, Balddas-hankkeen hankekoordinaattori, Sámi Soster ry,
Sähköpostiviesti Balddas-hankkeen tarkoitus, Mirka Halonen 25.4.2012 klo. 10.15.

Komonen, Katja 2007. Koulutuksen ja kulttuurin merkitystä etsimässä – Searching for the meaning of Education and Culture. Joensuun yliopisto.

Kuronen, Ilpo 2011. Mun kompassin neula vaan pyörii. Keskeyttämiskokemuksia ammatillisesta koulutuksesta. Jyväskylän yliopisto.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2006. Temperamentti ja koulumenestys. WSOY Helsinki.

Kähkönen, Laura 2007. Saamelaiskulttuuri osaksi saamelaisalueen koulutusta. Pro gradu-tutkielma Kasvatustieteiden tiedekunta. Lapin Yliopisto.

Laakko, Minna 2009. ”Yhteisellä matkalla” Nuorten Utsjoki-projektin loppuraportti. Sámi Soster ry.

Lämsä, Anna-Liisa 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto. Oulu.

Myrskylä, Pekka 2011. Nuoret työmarkkinoiden ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, työ ja yrittäjyys 12/2011.

Nuorisopalvelut http://nuti.rovaniemi.fi/Opiskelu/Ammatillinen_koulutus.iw3 (Haettu 31.3.2012)

Nystad, Inger Marie Kristine 2003. Mannen mellom myte og modernitet. Vett & Viten AS Nesbru.

Näkkäläjärvi, Klemetti 2007. Piirteitä Suomen saamelaisten vuotuis kierrosta ja asumisesta 1900-luvulla. Teoksessa: Lapin ympäristökeskus 2007. Eletty, koettu maisema – näkökulmia saamelaiseen kulttuurimaisemaan. Suomen ympäristö 34.

Utdanning

http://utdanning.no/tema/utdanning/nyttig_informasjon/fagbrev_og_svennebrev (Haettu 1.4.2012)

Utsjoen kunta

<http://www.utsjoki.fi/fi/palvelut/opetus--vapaa-aika-ja-kulttuuripalvelut/nuorisotyoe/yleistae.php> (Haettu 22.4.2012)

<http://www.utsjoki.fi/fi/palvelut/sosiaali--ja-terveystoimi/etsivae-nuorisotyoe.php> (Haettu 22.4.2012)

<http://www.utsjoki.fi/fi/yhteystiedot/kuntatietoa.php> (Haettu 31.3.2012)

<http://www.utsjoki.fi/fi/palvelut/opetus--vapaa-aika-ja-kulttuuripalvelut/utsjoen-saamelaislukio/saamelaislukion-esittely.php> (Haettu 31.3.2012)

Opetus- ja kulttuuriministeriö,

http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoytus/etsiva_nuorisotyoe/, (Haettu 2.4.2012)

Oppisopimuskeskus <http://www.oppisopimus.redu.fi/?deptid=696> (Haettu 31.3.2012)

Paliskuntain yhdistys <http://www.paliskunnat.fi/default.aspx?page=Poronhoito> (Haettu 2.4.2012)

Rasmus, Minna 2008. Sápmelašvuolta lea dego skeaŋka – Saamelaisuus on kuin lahja. Saamelaislasten hyvinvointi ja heidän oikeuksihyvinvointi. ensa toteutuminen Suomen saamelaisalueella. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 1:2008.

Rasmus, Minna 2008b. Bággu vuolgit, bággu birget. Sámemánáid ceavzinstrategiijat Suoma álbmotskuvlla ásodagain 1950-1960-logus. Publications of Giellagas Institute nr 10 2008.

Saamelaisalueen koulutuskeskus

http://www.sogsakk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=6&lang=fi (Haettu 31.3.2012)

Saamelaiskäräjät

http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=105&Itemid=104 (Haettu 31.3.2012)

Salo-Lee, Liisa & Malmberg, Raija & Halinoja, Raimo 1996. Gummerus Jyväskylä.

Sámi allaskuvla 2011. Samiske tall forteller 4 – Kommentert samisk statistikk 2011. Sámi allaskuvla raporta 1/2011.

Seitaniemi, Leea & Wikström, Pirjo 2011. Oli se pakko johonki... Nuorten näkemyksiä toisen asteen opintojen keskeytymisestä sekä opinto-ohjaajien kokemuksia nuorten tukijoina. Pro-gradu tutkielma Lapin yliopisto- kasvatustiede.

Skutnabb-Kangas, Tove 1988. Vähemmistö, kieli ja rasismi. Gaudeamus Helsinki.

Sosiaali- ja Terveysministeriön selvityksiä 2009:9. Kaste-ohjelman toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008-2010. Yliopistopaino Helsinki.

Sutinen, Riikka 2010. “Loistava perhe, mahtavat kaverit ja koulussa menee hyvin!” Lappilaisten nuorten hyvinvoinnin ankkurit. Sevenprint Rovaniemi.

Sutinen, Riikka & Guttorm, Sari & Heikkilä, Lydia 2010. Nuorten hyvinvoinnin ankkurit Lapissa – Saamelaisnuorten hyvinvointi.

http://www.sosiaalikollega.fi/toiminta/hankkeet/nuorten-hyvinvoinnin-ankkurit/Saamelaistiivistelma_nuorten%20ankkurit%20_2_.pdf (Haettu 12.11.2011)

TEM-raportteja 8/2012 Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Nuorten yhteiskuntatakuu 2013.

Tilastokeskus <http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp> (Haettu 4.3.2012)

Viinamäki, Leena 2011 (toim.). Utsjoen kunnan hyvinvointiselonteko 2011. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A. Tutkimukset 2/2011.

Vilka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa määrällisen tutkimuksen perusteet. Tammi Helsinki.

Välimatkataulukko <http://www.ajek.org/valimat.htm> (Haettu 14.4.2012)

Webropol <http://w3.webropol.com/finland/tuotteet/kyselyt>, (Haettu 15.4.2012)

Kysely toisen asteen opintojen keskeyttäneille

Aluksi sinulta kysytään perustietoja itsestäsi

1. Mikä on ikäsi? *

- 15-16 vuotta
- 17-18 vuotta
- 19-21 vuotta
- 22-25 vuotta
- 26-29 vuotta

2. Mikä on sukupuolesi? *

- Mies
- Nainen

3. Mikä on kulttuuritaustasi? *

- Saamelainen
- Suomalainen
- Muu, mikä?

4. Mikä on korkein suoritettu koulutuksesi? *

- Peruskoulu
- Lukio
- Ammattikoulu
- Ammattikorkeakoulu
- Ei mikään
- Yliopisto

5. Opiskeletko tällä hetkellä?

- En
- Kyllä

6. Jos vastasit kyllä, niin mikä seuraavista koulutusvaihtoehtoista vastaa tilannettasi?

- Kurssi
- Toisen asteen tutkinto
- Lukio
- Oppisopimus
- Ammattikorkeakoulu
- Yliopisto

Seuraavaksi sinulta kysytään tietoja vanhemmistasi

7. Mikä on isäsi kulttuuritausta? *

- Saamelainen
- Suomalainen
- Muu, mikä?

8. Mikä on äitisi kulttuuritausta? *

- Saamelainen
- Suomalainen
- Muu, mikä?

9. Mikä on isäsi korkein suoritettu koulutus? *

- Perus-/ kansakoulu
- Ammattikoulu
- Lukio
- Korkeakoulu (AMK)
- Yliopisto
- Ei mikään

10. Mikä on äitisi korkein suoritettu koulutus? *

- Perus-/ kansakoulu
- Ammattikoulu
- Lukio
- Korkeakoulu (AMK)
- Yliopisto
- Ei mikään

11. Mikä on isäsi asema työelämässä? *

- Palkansaaja
- Yrittäjä
- Eläkeläinen
- Työtön
- Ei mikään ylläolevista

12. Jos vastasit yrittäjä, niin onko isäsi luontaiselinkeino harjoittaja (porotalous, kalastus, metsästys tmv.)?

- Kyllä
- Ei

13. Mikä on äitisi asema työelämässä? *

- Palkansaaja
- Yrittäjä
- Eläkeläinen
- Työtön
- Ei mikään ylläolevista

14. Jos vastasit yrittäjä, niin onko äitisi luontaiselinkeino harjoittaja (porotalous, kalastus, metsästys tmv.)?

- Kyllä
- Ei

Seuraavassa osiossa sinulta kysytään koulutuksesta

15. Haitko opiskelemaan itseäsi kiinnostavalle alalle?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

16. Millä perusteilla hait opiskelupaikkaa? Voit valita enintään 3 vaihtoehtoa. *

- Itseäni kiinnostava ala
- Itseäni kiinnostava oppilaitos
- Itseäni kiinnostava paikkakunta
- Vanhempien toiveet
- Koulun/ OPO:n toiveet
- Kaverit hakivat samaan oppilaitokseen/ paikkakunnalle
- Tyttö-/ poikakaverin takia
- Jokin muu syy, mikä?

17. Miksi keskeytit opinnot? Voit valita enintään 3 vaihtoehtoa. *

- Ala ei kiinnostanut
- En sopeutunut kouluun
- En sopeutunut paikkakunnalle
- Taloudelliset syyt
- Motivaation puute
- Oppimisvaikeudet
- Terveydelliset syyt
- Kaverit jäivät kotipaikkakunnalle
- Parisuhde päättyi
- Harrastukset jäivät kotipaikkakunnalle
- Työt jäivät kotipaikkakunnalle
- Muu syy, mikä?

18. Kuinka kauan on opintojesi keskeyttämisestä? *

- Alle 6 kuukautta
- 7-12 kuukautta
- 1-2 vuotta
- 3-5 vuotta
- Yli 5 vuotta

19. Jäitkö asumaan opiskelupaikkakunnalle?

- Kyllä
- En

20. Mikä on tämänhetkinen elämäntilanteesi? *

- Työtön (ei työvoimapalvelujen aktiivinen käyttäjä)
- Työtön työnhakija
- Opiskelija
- Työssä
- Työharjoittelussa
- Kurssilla
- Jatkan keskeytyneitä opintojani
- Muuta, mitä?

Kyselyn viimeisessä osiossa sinulta kysytään tulevaisuuden suunnitelmistasi.

21. Mitkä ovat koulutukseen liittyvät suunnitelmasi tulevalle vuodelle? *

- Haen opiskelemaan
- Minulla on opiskelupaikka ja lähden opiskelemaan
- Minulla ei ole suunnitelmia
- Muuta, mitä?

22. Koetko tarvitsevasi tukea jatkaaksesi opiskelua?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

23. Jos opiskelet nyt, tai olet jo valmistunut, vastaa olisitko toivonut tukea opintojen jatkamiseen?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

24. Jos vastasit kyllä, niin millaista tukea?

- Ohjausta ja neuvontaa
- Kannustusta
- Taloudellista tukea
- Jotain muuta, mitä?

25. Mistä toivoisit tai olisit toivonut tukea jotta voisit lähteä uudelleen opiskelemaan?

- Vanhemmilta
- Sukulaisilta
- Kunnan nuorisotoimesta
- Kunnan sosiaalitoimesta
- TE-toimistosta
- Kelasta
- Muualta, mistä?

26. Kun mietit elämäsi kolme vuotta eteenpäin, missä näet itsesi?

- Opiskelemassa
- Juuri valmistunut ammattiin
- Töissä
- Työttömänä ilman koulutusta
- Muualla, missä?

27. Mitä aiot itse tehdä tulevaisuuden haaveen toteuttamiseksi?

Kiitos vastauksistasi!

Lähetä

